

รักษ์คน • รักษ์น้ำ • รักษ์ป่า
ปณิธานองค์พระราชินี สู่ปวงประชาชาวไทย

RATCH

บมจ.
ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง

น้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ จักรีนฤพดินทร สยามินทร์ทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็น **“พระมหากษัตริย์นักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่”** ทรงเป็นต้นแบบของการพัฒนาแบบบูรณาการ ด้วยทรงมองการพัฒนาอย่างองค์รวม เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง ความเชื่อมโยงของทรัพยากรธรรมชาติกับคน โดยเฉพาะความเป็นอยู่ของประชาชน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ดิน น้ำ เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ และเพื่อให้ **“คน”** กับ **“ธรรมชาติ”** อยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยและเอื้อประโยชน์ต่อกันได้อย่างยั่งยืน พระราชจริยวัตรและหลักการทรงงานเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่พสกนิกรชาวไทยและนานาชาติ ทรงใช้ปัญญาและความเพียรในการวางรากฐานโครงการต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีได้ทรงคำนึงถึงความเห็นดีเห็นชอบและอุปสรรคที่ขวางกั้น โดยเฉพาะในงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้เวลาและการรอคอยผลที่จะเกิดขึ้น จึงทรงเป็นต้นแบบของการทำงานที่ถึงพร้อมทั้งพระปรีชาญาณและพระวิริยะอุตสาหะ

บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) นอกจากสืบสานพระราชปณิธานของพระองค์โดยร่วมมือกับกรมป่าไม้ดำเนินโครงการ **“คนรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน”** อย่างต่อเนื่องแล้ว เพื่อน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ของพระองค์ จึงจัดทำหนังสือ **“รักษ์คน รักน้ำ รักป่า ปณิธานองค์พระราชฯ สู่ปวงประชาชาวไทย”** ขึ้นเพื่อเผยแพร่เกียรติคุณ แนวพระราชดำริและหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ **“รักษ์คน รักน้ำ รักป่า ปณิธานองค์พระราชฯ สู่ปวงประชชาวไทย”** นี้จะขยายความเข้าใจในแนวพระราชดำริเรื่องการพัฒนาและการอนุรักษ์ป่าไปสู่วงกว้างมากขึ้น สร้างความตระหนักในน้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เปี่ยมด้วยพระเมตตาเอื้ออาทรต่อปวงชนชาวไทยทุกหย่อมหญ้า โดยเฉพาะผู้เผชิญทุกข์ภัยยากไร้ สร้างแรงบันดาลใจให้พสกนิกรดำเนินตามรอยพระยุคลบาท ทั้งในด้านแนวทางการดูแลรักษาป่าไม้ และพระจริยวัตรด้านความเพียร สืบสานพระราชปณิธานถวายเป็นปฏิบัติบูชาสืบไป

บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน)

สารบัญ

บทที่ ๑ กษัตริย์นักพัฒนา สร้างสุขสู่ปวงประชาอย่างยั่งยืน	๘
โลกแซ่ซ้อง... พระมหากษัตริย์นักพัฒนา	๑๐
“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”	๑๑
ทรงมีวิถีคิดอย่างองค์รวม (Holistic)	๑๖
แรงบันดาลใจในความสนพระราชหฤทัยเกี่ยวกับป่า น้ำ ดิน	๒๐
พระราชทานทฤษฎี “การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก”	๒๒
ทรงแนะ “การปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง”	๒๔
ปลูกป่าในใจคน ทรงหวังผลที่ยั่งยืน	๒๖
ทรงสร้างศูนย์ศึกษาฯ เพื่อประชาเข้าใจ นำไปปฏิบัติได้	๒๗

บทที่ ๒ ๘ ดินแดนถิ่นทุรกันดาร มุ่งงานรักษป่า เพื่อประชาอาศัย	๓๐
ทรงตระหนักถึงทุกข์ของประชาจากป่าไม้ที่ลดลง	๓๖
แนวพระราชดำริในการอนุรักษ์ป่า ป่าฟูป่า และปลูกป่าทดแทน	๔๔
แนวพระราชดำริชุมชนอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน	๕๔
ทรงใช้ความเพียร อดทน มุ่งมั่น ในการดำเนินโครงการต่างๆ	๕๗
โครงการในพระราชดำริเกี่ยวกับป่าไม้... จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ	๕๘

บทที่ ๓ เดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาท ราษฎร์รักษป่า ป่ารักชุมชน	๙๖
สืบสานพระราชปณิธานรักษาผืนป่าไทย	๙๘
โครงการ “คนรักษป่า ป่ารักชุมชน”	๑๐๐
๑. เกียรติภูมิ จิตวิญญาณคนรักษป่า สูงค่า คู่ควรยกย่องเชิดชู	๑๐๖
๙ ป่าชุมชน คนรักษป่า	๑๐๘
๒. ปลูกต้นไม้ในใจเขาวงคนรุ่นใหม่ หัวใจรักษป่า	๑๔๖
๓. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้สร้างเครือข่ายผู้ที่มีหัวใจและเป้าหมายเดียวกัน	๑๕๑

ใต้ร่มพระบารมี...

๗๐ ปี

เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชน

เกษตรชนกพัฒนา

สร้างสุขสู่ปวงประชา

อย่างยั่งยืน

โลกแซ่ซ้อง... พระมหากษัตริย์ นักพัฒนา

พระปรีชาญาณในการพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาชาวโลก ต่างกล่าวขานพระนามพระองค์ว่าทรงเป็น **“พระมหากษัตริย์นักพัฒนา”** ดังที่สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ (The Human Development Lifetime Achievement Award) เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ ที่จัดทำขึ้นเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในโอกาสแห่งการเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

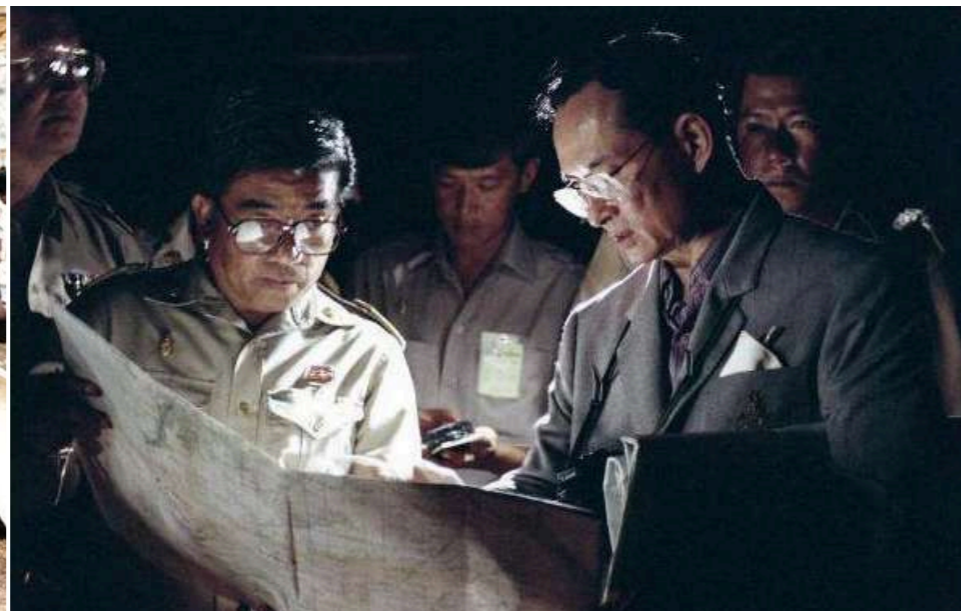
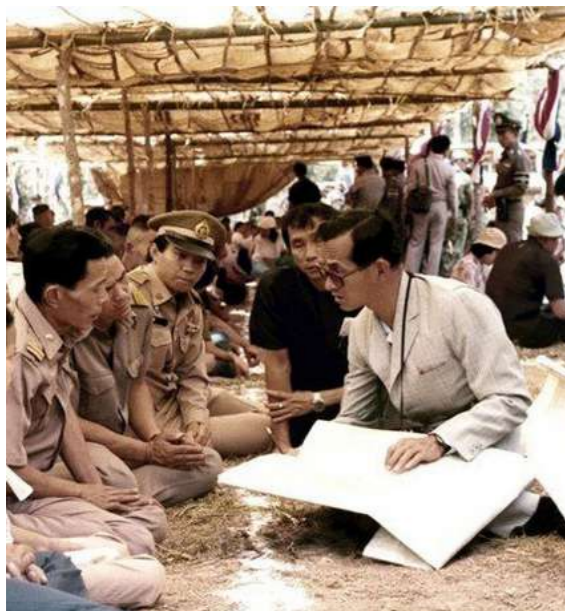
เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

ในการทำงานด้านการพัฒนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานยุทธศาสตร์ **“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”** ... นั่นคือ

ก่อนจะทำอะไรต้องมีความ **“เข้าใจ”** เสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คน ในหลากหลายปัญหาทั้งทางด้านกายภาพ ด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น และระหว่างการทำนั้น จะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขา หรือทำงานให้เขานั้นเข้าใจเราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้

“เข้าถึง” เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้ว ก็ต้องเข้าถึงเพื่อให้เข้าไปสู่การปฏิบัติให้ได้ และต้องทำให้เขาอยากเข้าถึงเราด้วย เป็นการสื่อสารสองทาง

ถ้าสามารถทำสองประการแรกได้สำเร็จ เรื่อง **“การพัฒนา”** จะลงเอยได้ อย่างดี เพราะเป็นการพัฒนาที่เป็นการตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้และผู้รับ

“... การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศตามสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเรา จะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไป ไปช่วยโดยที่จะตัดเขาให้เข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เข้าใจหลักการของการเข้าไปพัฒนานี้ ก็จะทำให้ประโยชน์อย่างยิ่ง ...”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

ธ ครงงานโดยเริ่มจาก ความจำเป็นของประชาชน เน้นเอื้อประโยชน์โดยไม่ทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติ

ในการทรงงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่นๆ ต่อไปได้ จากนั้นเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ เช่น ถนน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุด

“... ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นที่สูงขึ้นตามลำดับต่อไป การถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ...ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์ ...”

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นักศึกษาที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

ทรงมีวิธีคิดอย่าง องค์รวม (Holistic)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีวิธีคิดอย่างองค์รวม (Holistic) ทรงมองสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดอย่างเป็นระบบครบวงจร มองทุกสิ่งเป็นพลวัตที่มีความเชื่อมโยงถึงกันในมิติต่าง ๆ ในการที่พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการ จะทรงมองสภาพการณ์และแนวทางแก้ไขอย่างองค์รวม ดังเช่น **“ทฤษฎีใหม่”** ที่พระราชทานเป็นแนวทางดำเนินชีวิตแก่ปวงชนชาวไทย ตั้งแต่การถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยของประชาชนคนไทยประมาณ ๑๐-๑๕ ไร่ การบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการประกอบอาชีพ ทรงมีพระราชดำริรวมไปถึงการที่เกษตรกรต้องรู้จักวิธีการจัดการและการตลาด การรวมกลุ่มรวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

เมื่อมีป่า ก็มีน้ำ มีดินอันอุดม เกื้อกูลชีวิต

ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าก็เช่นเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใช้วิธมองอย่างองค์รวม ทรงเห็นว่า เมื่อมีป่าก็จะมีน้ำ มีดินอันอุดม มีความชุ่มชื้นของอากาศ รวมไปถึงเกื้อกูลต่อผู้คนที่อาศัยใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

ทรงอนุรักษ์ป่า เพื่อชาวประมงยังชีพ

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าอย่างมาก แต่ขณะเดียวกันก็ทรงเห็นความสำคัญของการยังชีพของประชาชนที่จำเป็นต้องใช้ไม้และผลผลิตต่างๆ จากป่าในชีวิตประจำวันด้วย ดังนั้น พระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าจึงมิได้ทรงแยกป่าออกจากคนอย่างเด็ดขาด แต่มีทั้งการปกป้องพื้นที่ป่าส่วนที่เหลือและฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรมไปพร้อมๆ กัน โดยจะเน้นการปลูกป่าทดแทน ทรงดัดแปลงวิธีการปลูกป่าโดยอาศัยวิทยาการและเทคโนโลยีด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตต่อพื้นที่ให้คุ้มประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็สามารถรักษาทรัพยากรป่าไม้ให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

“... ธรรมชาติแวดล้อมของเรา ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ทะเลและอากาศ มิได้เป็นเพียงสิ่งสวย ๆ งาม ๆ เท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของเรา และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของเราไว้ให้ดีขึ้น ก็เท่ากับเป็นการปกป้องรักษาอนาคตไว้ให้ลูกหลานของเราด้วย ...”

พระบรมราโชวาทในการเสด็จออกมหาสมาคม
ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๑

แรงบันดาลใจ ในความสนพระราชหฤทัย เกี่ยวกับป่า น้ำ ดิน

เป็นที่ทราบกันดีว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสนพระราชหฤทัยเรื่องป่า เรื่องน้ำ เรื่องดิน เสมอมา ทรงพระราชทานแนวพระราชดำริในการดูแลแก้ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้มากมาย ทั้งเรื่องการอนุรักษ์ป่า การจัดการน้ำ และการแก้ปัญหาที่ดินเสื่อมโทรม พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสถึงแรงบันดาลใจที่ทำให้สนพระราชหฤทัยเรื่องดังกล่าวว่า

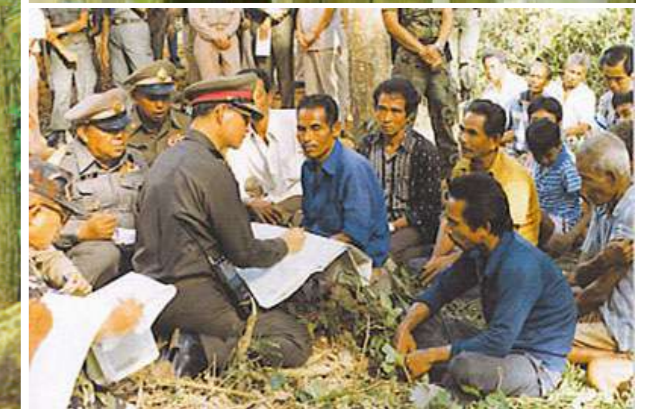
“... อาจมีบางคนเข้าใจว่าทำไมจึงสนใจเรื่องชลประทานหรือเรื่องป่าไม้ จำได้เมื่ออายุ ๑๐ ขวบ ที่โรงเรียนมีครูคนหนึ่งซึ่งเดี๋ยวนี้ตายไปแล้ว สอนเรื่องวิทยาศาสตร์ เรื่องการอนุรักษ์ดิน แล้วให้เขียนว่า ภูเขาต้องมีป่าไม้ อย่างนั้นเมื่อดฝนลงมาแล้วจะชะดินลงมาเร็ว ทำให้ไหลตามน้ำไป ไปทำความเสียหาย ดินหมดจากภูเขา เพราะตามสายน้ำไป ก็เป็นหลักของป่าไม้เรื่องการอนุรักษ์ดินและเป็นหลักของชลประทานที่ว่า ถ้าเราไม่รักษาป่าไม้ข้างบนจะทำให้เดือดร้อนตลอด ตั้งแต่ดินภูเขาจะหมดไป กระทั่งการที่จะมีตะกอนลงมาในเขื่อน มีตะกอนลงมาในแม่น้ำทำให้น้ำท่วม ...”

พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๒
ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

พระราชทานทฤษฎี “การปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าใจธรรมชาติอย่างถ่องแท้ ดังจะเห็นได้จากวิธีแก้ปัญหาป่าเสื่อมโทรมที่ได้พระราชทานพระราชดำริวิธีแก้ไขโดย **“การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก”** คือ ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยฟื้นฟูธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการดำเนินงานในการพัฒนาช่วยเหลือราษฎร ทรงเน้นให้ทำงานด้วยความเรียบง่าย หรือทำให้ง่าย ราษฎรสามารถทำได้เอง สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ไม่ต้องลงทุนสูง หรือใช้เทคโนโลยีที่ยุ่งยากนัก ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

“...ให้ปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก โดยปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติ จะได้ประหยัดงบประมาณ...”

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
รวบรวมโดย สำนักงานคณะกรรมการพิเศษ
เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
(สำนักงาน กปร.)

ทรงมี “การปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง”

ตั้งที่กล่าวแล้วว่า ในการอนุรักษ์ป่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิได้ทรงแยกคนออกจากป่า ทรงเห็นความจำเป็นที่คนจะอาศัยป่าในชีวิตประจำวัน พระองค์จึงทรงต้องการให้ประชาชนได้อยู่กับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน ซึ่งจะทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน จึงทรงแนะนำ **“การปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง”** ซึ่งการปลูกป่า ๓ อย่าง ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ปลูกไม้ผล และปลูกไม้ที่นำไปทำฟืน ให้ประโยชน์ได้ทั้ง ๓ อย่าง นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้แก่พื้นดินด้วย เป็นประโยชน์อย่างที่ ๔ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

“... ป่าไม้ที่จะปลูกนั้น สมควรที่จะปลูกแบบป่าใช้ไม้หนึ่ง ป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็นฟืนอย่างหนึ่ง อันนี้แยกออกไปเป็นกว้าง ๆ ใหญ่ ๆ การที่จะปลูกต้นไม้สำหรับใช้ประโยชน์ ดังนี้ ในคำวิเคราะห์ของกรมป่าไม้รู้สึกจะไม่ใช่ป่าไม้ เป็นสวน หรือจะเป็นสวนมากกว่าป่าไม้ แต่ในความหมายของการช่วยเหลือเพื่อต้นน้ำลำธารนั้น ป่าไม้เช่นนี้จะเป็นสวนผลไม้ก็ตาม หรือเป็นสวนไม้ฟืนก็ตาม นั้นแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่า คือ เป็นต้นไม้และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับให้ผลที่มาเป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้ ...”

พระราชดำรัส ณ หน่วยงานพัฒนาดันน้ำทุ่งจ้อ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕

ปลูกป่าในใจคน ทรงหวังผล ที่ยั่งยืน

ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกลและมองทุกอย่างอย่างลึกซึ้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า ความยั่งยืนของป่าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยคนมีจิตสำนึกรักป่า จึงทรงแนะให้สร้างความตระหนักแก่ประชาชนให้มีความรักป่าไม้ด้วยจิตสำนึกร่วมกัน (Awareness and Sharing Participation) มากกว่าวิธีการใช้อำนาจบังคับ

มีพระราชกระแสรับสั่งว่า

“... เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ควรปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง ...”

...นับเป็นทฤษฎีที่เป็นปรัชญาในด้านการพัฒนาป่าไม้ที่ยิ่งใหญ่และให้ผลที่ยั่งยืน

พระราชดำรัส ณ หน่วยงานพัฒนาต้นน้ำทุ่งจ้อ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖

ทรงสร้างศูนย์ศึกษาฯ เพื่อประชาชนเข้าใจ นำไปปฏิบัติได้

ในการทำงานด้านการพัฒนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาวิจัย ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์เพื่อศึกษาทดลอง หาความรู้เพื่อการพัฒนาด้านต่าง ๆ ดังเช่น ศูนย์ที่ศึกษาเกี่ยวกับป่าไม้ ทรงมีพระราชดำริว่า ให้ทำหน้าที่เสมือน “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” หรืออีกนัยหนึ่งเป็น “สรุปผลการพัฒนา” ที่ประชาชนจะเข้าไปเรียนรู้และนำไปปฏิบัติได้

กรงงาน อย่างเป็นระบบ

การที่จะพระราชทานพระราชดำริ
เพื่อดำเนินงานโครงการใดโครงการหนึ่ง
จะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็น
ระบบจากข้อมูลพื้นฐานในเบื้องต้นจาก
เอกสารต่าง ๆ แผนที่ สอบถามจากเจ้า
หน้าที่ นักวิชาการและสอบถามจากราษฎร
ในพื้นที่ เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง
เพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้
อย่างถูกต้อง รวดเร็วและสอดคล้องกับ
สภาพภูมิศาสตร์สังคม

๒

๒๒
๖ ดนดินถนทรกนดาร์
มุ่งงานรکشป้า เพื่อประชาอาศัย

เจ็ดสิบปี แห่งพระวิริยภาพ

เจ็ดสิบปีแห่งการครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
 พินิจอุปสรรคนานัปการ เพื่อวางรากฐานโครงการต่าง ๆ ทรงประสบทั้ง
 ความยากลำบากในการเข้าถึงพื้นที่ทุรกันดารและความซับซ้อนของปัญหา
 ทรงศึกษาหาข้อมูลที่แท้จริงอย่างรอบด้าน ทรงใช้ปัญญาและความพากเพียร
 เพื่อสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์สูงสุดแก่ประเทศชาติและประชาชนของ
 พระองค์

ไม่มีพื้นที่ใดในประเทศไทย
ที่พระองค์ไม่เคยย่างพระบาทไปถึง

ทรงตระหนักถึง ทุกข์ของประชา จากป่าไม้ที่ลดลง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยเรื่องป่าเป็นอย่างมากตั้งแต่เริ่มเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นต้นมา จากสถานการณ์ป่าไม้ในประเทศไทยมีปริมาณลดน้อยลง ในพุทธศักราช ๒๕๐๔ พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยซึ่งมีประมาณร้อยละ ๕๓ ของพื้นที่ทั้งประเทศ ได้ลดลงอย่างรวดเร็ว เหลือเพียงประมาณร้อยละ ๒๖ ของพื้นที่ทั้งประเทศ เกิดภาวะแห้งแล้งเนื่องจากต้นน้ำลำธารถูกทำลาย ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ยามน้ำหลากก็เกิดน้ำท่วมฉับพลันและมีการพังทลายของดินอย่างรุนแรง ประชาชนได้รับความทุกข์ร้อน

จากการเสด็จฯ เยี่ยมราษฎรในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ประทับอยู่ต้นน้ำแล้วทรงเล็งเห็นปัญหาจากการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างป่าไม้ น้ำและดิน ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ซึ่งกันและกัน หากทรัพยากรอย่างหนึ่งอย่างใดถูกรบกวน ก็จะส่งผลกระทบต่อสมดุลทางธรรมชาติ

ในคราวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทรงเล็งเห็นสภาวะภัยแล้งที่เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า ปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำหลายแห่งรอบเทือกเขาภูพานลดปริมาณลงอย่างมาก บางแห่งเหลือเพียงครึ่งหนึ่งเท่านั้น

พระองค์ทรงตระหนักถึงปัญหาอันเนื่องมาจากป่าที่ลดลงดังกล่าวอย่างยิ่ง

ทรงเน้นการอนุรักษ์ป่า เพื่อถือฤกษ์การดำรงชีวิต และการอยู่ร่วมกัน ของคนกับป่า

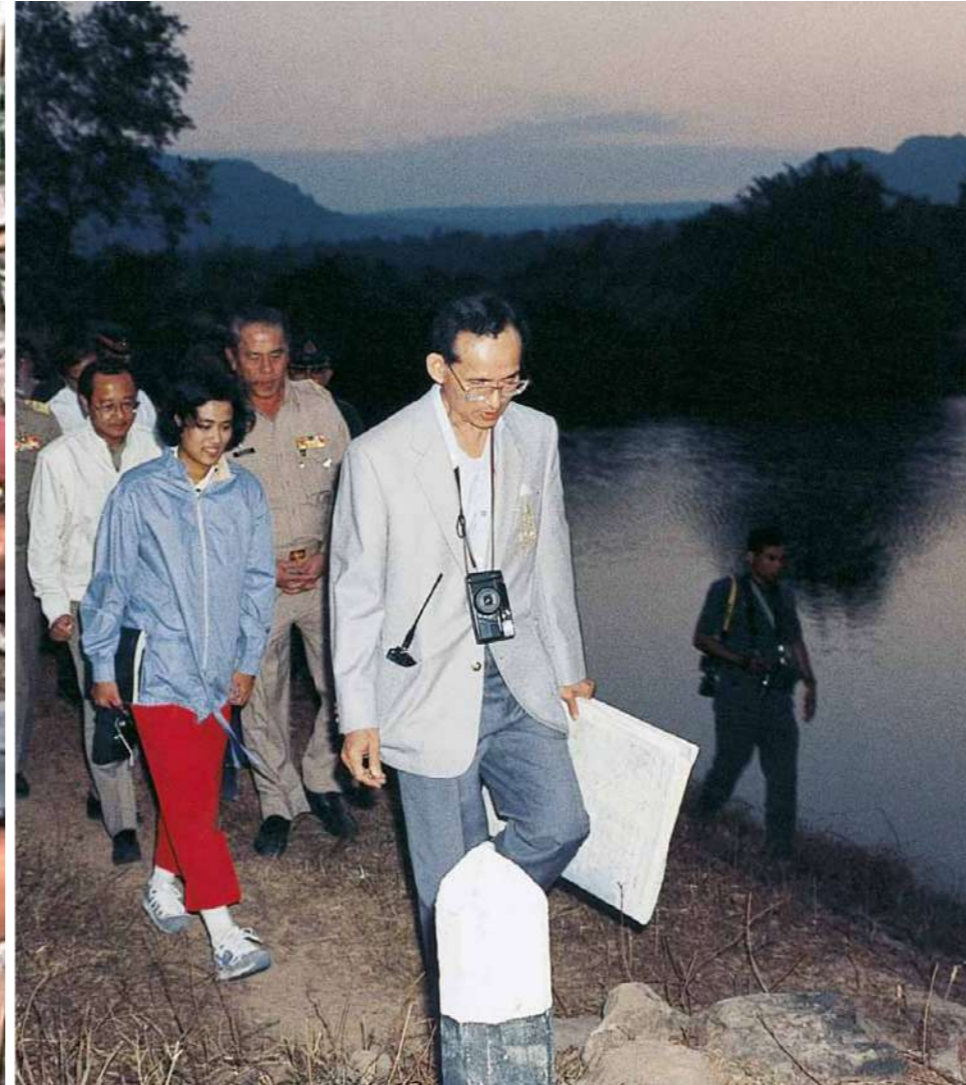
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงวางแนวทางให้คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน โดยทรงมุ่งมั่นที่จะเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้มากขึ้น เพื่อถือฤกษ์การดำรงชีวิตอื่น ๆ และเอื้อประโยชน์แก่ประชาชนไปพร้อมกัน เป็นการผสมผสานความต้องการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่ไปกับการตอบสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม ไม่เกิดความขัดแย้งกับราษฎรที่ครอบครองพื้นที่ป่าทำกิน ราษฎรยังสามารถเก็บเกี่ยวพืชผลจากป่ามาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น อาหาร สมุนไพร ไม้ฟืน ฯลฯ อีกทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนรักป่า ไม่อพยพโยกย้ายไปบุกรุกทำลายป่าเพื่อแสวงหาที่ทำกินใหม่อีกด้วย

ทรงพระราชทานแนวคิดในการจัดการอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อถือฤกษ์การดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันของคนกับป่า ดังต่อไปนี้

๑. การรักษาป่าต้นน้ำ

เป็นหลักการขั้นพื้นฐาน คือ เมื่อมีป่าก็จะมีน้ำ มีดินอันอุดม มีความชุ่มชื้นของอากาศ และถือฤกษ์ต่อการดำรงชีวิตของคน **“ป่าต้นน้ำ”** จึงเป็นพื้นที่ที่ต้องรักษาให้คงอยู่ ปราศจากการบุกรุกกรบกวหรือการกระทำใดๆ ที่เสี่ยงทำให้เกิดความเสียหายต่อป่าต้นน้ำ

๒. การจัดการเรื่องน้ำและการสร้างความชุ่มชื้นในบริเวณพื้นที่อนุรักษ์ ทรงให้ความสำคัญต่อการจัดการเรื่องน้ำเป็นอย่างยิ่ง เพราะน้ำเป็นปัจจัยหลักในการรักษาและฟื้นฟูสภาพป่า รวมทั้งการปลูกป่า การสร้างแหล่ง

เก็บน้ำเพื่ออนุรักษ์พื้นที่ชุ่มชื้นตามแนวพระราชดำริ หลักการคือ การกักเก็บน้ำไว้บนที่สูงให้มากที่สุด แล้วจ่ายปันลดหลั่นลงมา โดยพยายามเก็บน้ำไว้ในดินให้มากที่สุด ควบคุมและจัดการสภาวะการไหลของน้ำให้สม่ำเสมอ

๓. การจ่ายปันน้ำ โดยการทำท่อส่งและลำเหมืองจ่ายปันน้ำจากแหล่งกักเก็บน้ำ เพื่อแผ่ขยายความชุ่มชื้นแก่สิ่งแวดล้อม เพื่อการอุปโภคบริโภคและเพื่อการเพาะปลูก ทรงเน้นการใช้วัสดุในพื้นที่ที่หาง่ายและประหยัดเป็นหลัก

๔. การรักษาป่าชายเลน ทรงเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนควรต้องทำการฟื้นฟูอนุรักษ์

ทรงตระหนักถึง
สมดุลธรรมชาติ
จึงมีพระราชดำริ
การจัดการป่าไม้ยั่งยืน

- ด้วยทรงตระหนักในสมดุลของธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง จึงได้ทรงตัดแปลงวิธีการสร้างป่าเพื่อการยังชีพของประชาชน อันแฝงประโยชน์ทั้งด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำไว้ด้วย
- ทรงเน้นวิธีการฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมเพื่อให้ได้ป่าธรรมชาติดั้งเดิมในเวลาที่รวดเร็วด้วยวิธีที่เรียบง่ายประหยัด
 - ทรงให้เริ่มปรับสภาพที่เอื้ออำนวยให้เกิดป่าขึ้นก่อน

- พระราชทานแนวทางในการปลูกป่าทดแทนตามแหล่งต้นน้ำสาขาบนภูเขา ตลอดจนบริเวณอ่างเก็บน้ำและพื้นที่ทั่วไป
- ทรงให้ดำเนินการอยู่บนพื้นฐานของกฎแห่งธรรมชาติ อาศัยวงจรชีวิตของป่า เพื่อให้ป่าได้มีเวลาในการสร้างตัวเองขึ้นใหม่ และมีสภาพเป็นป่าธรรมชาติ

แนวพระราชดำริ
ในการอนุรักษ์ป่า
ฟื้นฟูป่า และ
ปลูกป่าทดแทน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานวิธีการอนุรักษ์ป่าไว้ดังนี้

๑. ฟื้นฟูสภาพป่าตามหลักธรรมชาติ ทรงชี้แนะให้ฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมหรือถูกบุกรุก โดยถือหลักให้ธรรมชาติฟื้นฟูตัวเอง
๒. การปลูกป่าทดแทน ทรงกล่าวถึง “ป่า ๓ อย่าง” คือ ป่าที่ปลูกพันธุ์ไม้ตามประโยชน์ที่นำไปใช้ ทรงให้ความสำคัญกับพันธุ์ไม้ท้องถิ่น ทรงเตือนให้ระวังการนำพันธุ์ไม้ต่างถิ่นเข้าไปปลูก โดยไม่ได้ศึกษาอย่างดีพอเสียก่อน

ฟื้นฟูสภาพป่า ด้วยวิถีธรรมชาติ (Natural Reforestation)

ทรงพระราชทานทฤษฎี การปลูกป่าโดยไม่
ต้องปลูก ตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยวิถีธรรมชาติ
(Natural Reforestation) โดยวิธีการต่าง ๆ คือ

... ถ้าเลือกได้ที่เหมาะสมแล้ว ก็ทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำ
อะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตมาเป็นป่าสมบูรณ์โดยไม่ต้องไปปลูกเลยสักต้นเดียว

... ไม่ไปรั้งแกป่า หรือต่อแยะต้นไม้ เพียงแต่คุ้มครองให้ขึ้นเองได้เท่านั้น

... ในสภาพป่าเต็งรัง ป่าเสื่อมโทรมไม่ต้องทำอะไร เพราะต่อไม้จะ
แตกกิ่งออกมาอีก แม้ต้นไม้สวย แต่ก็ต้นไม้ใหญ่ได้

พระราชดำรัสฯ สำนักงานพัฒนาต้นน้ำท่าทุ่งจิ๋ว ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙

การปลูกป่าทดแทน ตามพระราชดำริ

เป็นทฤษฎีการพัฒนาป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานวิธีการปลูกป่าทดแทน เพื่อคืนธรรมชาติสู่แผ่นดินด้วยวิถีทางแบบผสมผสานกันในเชิงปฏิบัติดังพระราชดำริความตอนหนึ่งว่า

“... การปลูกป่าทดแทนจะต้องทำอย่างมีแผน โดยการเดินทางไปพร้อมกับการพัฒนาชาวเขาในการนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชลประทานและฝ่ายเกษตร จะต้องร่วมมือกันสำรวจต้นน้ำในบริเวณพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อวางแผนปรับปรุงต้นน้ำและพัฒนาอาชีพได้อย่างถูกต้อง ...”

ทรงชี้แนะว่า ควรปลูกป่าจากสันเขา หรือไหล่เขา สู่เชิงเขา ปลูกป่าบนพื้นที่สูงโดยให้ธรรมชาติของต้นไม้บางชนิดที่มีฝัก หรือเมล็ด ช่วยกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ เช่น ลอยตกลงจากสันเขาลงมาอยู่ที่ต่ำ หรืออาศัยนกบินมากินเมล็ดแล้วไปถ่ายตามที่ต่าง ๆ เมื่อเมล็ดเหล่านั้นได้รับน้ำและความชื้นในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ก็จะงอกเป็นต้นอ่อนและเจริญเติบโตเป็นต้นไม้ใหญ่ อันเป็นการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก (Natural Reforestation)

ควรเป็นพันธุ์ไม้ดั้งเดิมของภูมิประเทศนั้น ๆ เป็นไม้มีเมล็ด ไม่ผลัดใบง่าย ราคาถูก เช่น กระจินยักษ์ กระจินณรงค์ ไทร หว้า ตะขบ ฯลฯ รวมถึงทรงชี้แนะว่าเมล็ดของพันธุ์ไม้เหล่านี้ยังเป็นอาหารของสัตว์ป่า เท่ากับมีคุณภาพการไปถึงการอนุรักษ์สัตว์ป่าด้วย

เพียงแค่ควบคุมมิให้มีคนเข้าไปรบกวน ป้องกันมิให้เกิดไฟป่าและปล่อยให้ป่าได้ค่อย ๆฟื้นตัวเองตามธรรมชาติ เมื่อถึงช่วงเวลาไวัระยะหนึ่ง พรรณไม้ต่าง ๆ ก็จะค่อยเจริญเติบโตขึ้นเป็นสภาพป่าที่หนาทึบและสมบูรณ์ในอนาคต

๑๖ แนวทาง การปลูกป่าของพระราช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทาน
แนวทางในการปลูกป่าทดแทนตามสภาพภูมิศาสตร์และ
สภาวะแวดล้อมของพื้นที่ที่เหมาะสมไว้หลายวาระ สรุปคือ

๑. ปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุก
แผ้วถางและพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม พื้นที่ต้นน้ำลำธารถูก
บุกรุกแผ้วถางจนเป็นภูเขาหัวโล้นต้องปลูกป่าทดแทนอย่าง
เร่งด่วน โดยปลูกต้นไม้ชนิดโตเร็วคลุมแนวร่องน้ำเสียก่อน
เพื่อทำให้ความชุ่มชื้นค่อย ๆ ทวีขึ้น แผ่ขยายออกไปทั้ง
ร่องน้ำ ซึ่งจะช่วยให้ต้นไม้งอกงามและมีส่วนช่วยป้องกัน
ไฟป่า ในปีต่อไปก็ให้ปลูกต้นไม้ในพื้นที่ถัดขึ้นไป ความชุ่มชื้น
ก็จะแผ่ขยายกว้างต่อไปอีก ต้นไม้จะงอกงามดีตลอดทั้งปี

๒. ให้มีการปลูกป่าที่ยอดเขา เนื่องจากสภาพ

ป่าบนเขาสูงที่ทรุดโทรมจะส่งผลกระทบต่อลุ่มน้ำตอนล่าง
คัดเลือกพันธุ์ไม้ที่มีเมล็ดเป็นฝัก เพื่อให้เป็นกระบวนการ
ธรรมชาติปลูกต่อไปจนถึงตีนเขา

๓. การปลูกป่าทดแทนบริเวณต้นน้ำบนยอด
เขาและเนินสูง ควรปลูกไม้ยืนต้นและไม้พุ่ม ซึ่งไม้พุ่ม
นั้นราษฎรสามารถตัดไปใช้ได้แต่ต้องมีการปลูกทดแทนเป็น
ระยะ ส่วนไม้ยืนต้นจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้น ซึ่งเป็น
ขั้นตอนหนึ่งของระบบการให้ฝนแบบธรรมชาติ ทั้งยังช่วย
ยึดดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตกอีกด้วย

๔. การปลูกป่าทดแทนตามไหล่เขา จะต้องปลูก ต้นไม้หลาย ๆ ชนิด เพื่อให้ได้ประโยชน์อเนกประสงค์ คือ มีทั้งไม้ผล ไม้สำหรับก่อสร้างและไม้สำหรับทำฟืน ซึ่งเมื่อ ตัดไม้ไปแล้ว ก็ต้องปลูกทดแทนหมุนเวียนทันที

๕. ปลูกป่าบริเวณอ่างเก็บน้ำ หรือเหนืออ่างเก็บน้ำ ที่ยังไม่มี ความชุ่มชื้นเพียงพอ

๖. ปลูกต้นไม้ชนิดโตเร็วเพื่อเป็นไม้เบิกนำ ปลูก พันธุ์พืชไม้ท้องถิ่นและพันธุ์ไม้ไม่ผลัดใบแทรกเข้าไปในป่า เพื่อรักษาความชุ่มชื้นของดิน

๗. ปลูกป่าเสริมธรรมชาติ เพื่อเป็นการเพิ่มที่อยู่อาศัยแก่สัตว์ป่า

๘. ในสภาพป่าเต็งรัง ป่าเสื่อมโทรมนั้น ความจริง ไม่ต้องทำอะไร ป่าก็จะกลับคืนสภาพได้

๙. ต้องรักษาหน้าดิน (Topsoil) เอาไว้ โดยห้าม ไถหน้าดินออกก่อนปลูกป่า ควรปลูกแฝกเพื่อป้องกันการ พังทลาย พร้อมทั้งรักษาหน้าดินและสร้างหน้าดินเก็บความ ชุ่มชื้นไว้พร้อม ๆ กับการปลูกป่า

๑๐. วัชพืชคลุมพื้นที่อย่าเอาออก เพราะจะเป็น สิ่งป้องกันการชะพังทลายของหน้าดินเป็นอย่างดี

๑๑. อย่าใช้ยาฆ่าวัชพืช หรือยาฆ่าหญ้า เนื่องจาก พืชของยาจะตกค้างอยู่ในพื้นดินเป็นเวลานาน

๑๒. ปลูกต้นไม้ที่มีชั้น หรือขนาดความสูงต่าง ระดับกัน ทั้งไม้ยืนต้นที่มีความสูงและไม้ชั้นล่าง หรือไม้ คลุมดิน เพื่อรักษาความชุ่มชื้นไม่ให้ระเหยไปในอากาศ

๑๓. ปลูกป่าต้นน้ำลำธาร โดยไม่ให้มีผู้บุกรุกเข้าไป ตั้งหลักแหล่งใหม่ ป่าก็จะสามารถฟื้นฟูและขยายพันธุ์ได้เอง ตามธรรมชาติ ไม่ควรให้มีสิ่งปลูกสร้างอะไรทั้งสิ้น

๑๔. การปลูกป่าธรรมชาติ หรือปลูกป่าต้นน้ำ ลำธาร ควรศึกษาดูก่อนว่าพืชพันธุ์ไม้ดั้งเดิมมีอะไรบ้าง แล้วปลูกแซมตามรายการชนิดต้นไม้ที่ศึกษามา ไม่ควรนำ ไม้แปลกปลอมต่างพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาปลูก

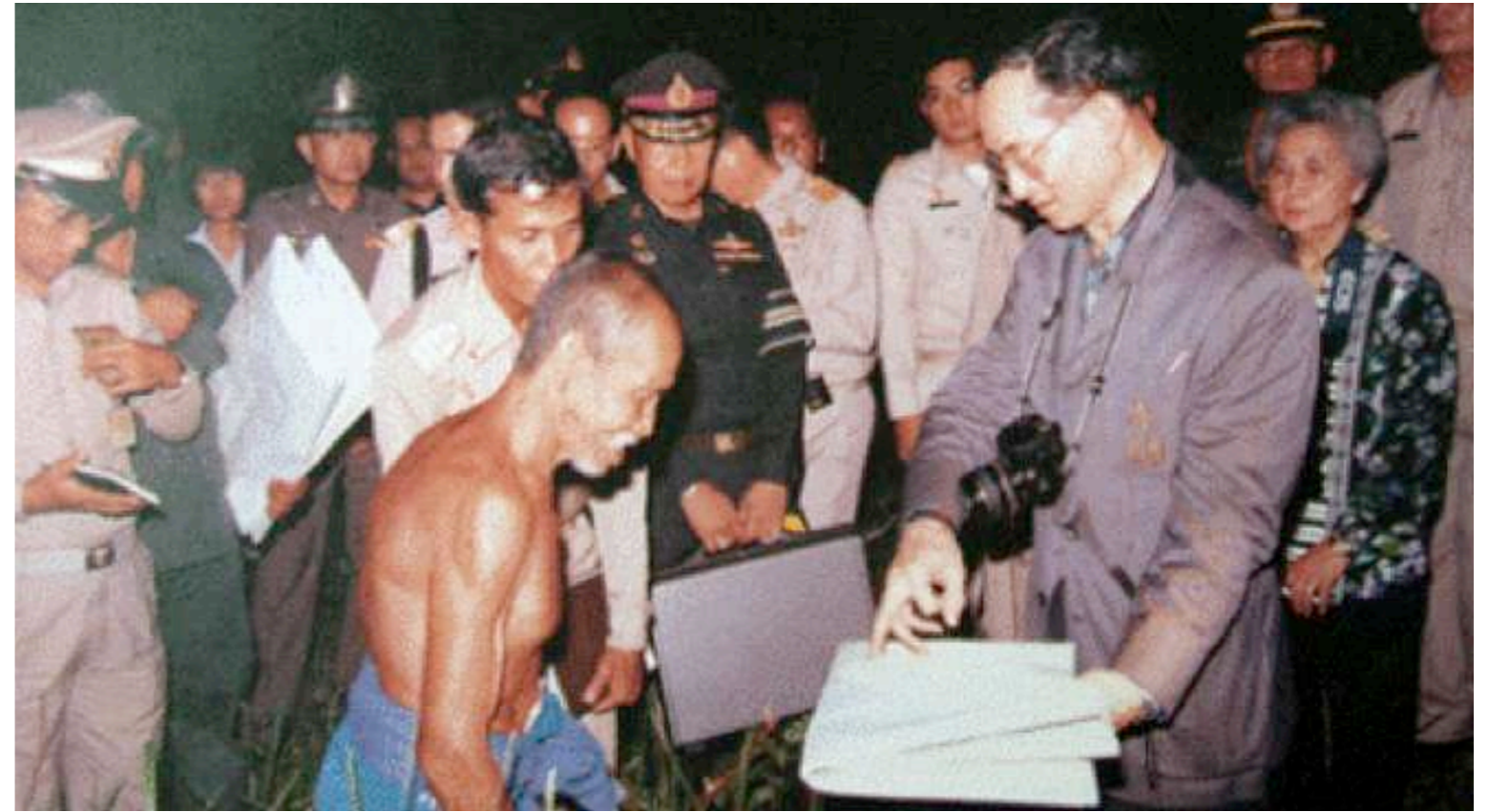
๑๕. การปลูกป่า ควรศึกษาพื้นที่พร้อมระบบเรื่อง น้ำด้วย ในพื้นที่ภูเขาควรที่จะสร้างฝายแม้ว หรือ Check Dam เพื่อกักน้ำไว้สร้างความชุ่มชื้นให้ยาวนานและเป็น ระบบกันไฟเปียกด้วย ดังตัวอย่างที่ศูนย์ศึกษาห้วยฮ่องไคร้ ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

๑๖. ปลูกป่าให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยให้ ราษฎรในท้องถิ่นนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกและดูแล รักษาต้นไม้ให้เจริญเติบโต ปลูกฝังจิตสำนึกให้ราษฎรเห็น ความสำคัญของการปลูกป่า

แนวพระราชดำริ ชุมชนอยู่ร่วมกับป่า อย่างยั่งยืน

แม้ว่าการบุกรุกและครอบครองพื้นที่ป่าไม้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ ๑ จะเป็นปัญหามากขึ้นทุกขณะ พบว่ามีผู้เรียกร้องขอกกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ได้บุกรุกครอบครองไว้ราว ๑ ล้านครอบครัว แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระราชดำริที่จะให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้ โดยพยายามเปลี่ยนราษฎรผู้บุกรุกทำลายป่าให้กลายมาเป็นผู้อนุรักษ์ทรัพยากรป่า ด้วยทรงตระหนักถึงการพึ่งพาของคนและป่า ทรงมีแนวพระราชดำริที่จะให้คนอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน ดังนี้

๑. **จัดจำแนกความเหมาะสมกับการใช้ที่ดินตามลักษณะโครงสร้างของดิน** การพัฒนาชุมชนต้องคำนึงถึงการจัดพื้นที่อย่างเหมาะสมแก่ราษฎร ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชน พื้นที่ทำกิน หรือพื้นที่เพาะปลูกและพื้นที่อนุรักษ์

๒. **ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ** โดยให้ราษฎรปลูกพืชเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วย เพื่อจะได้พึ่งตนเองได้

๓. **ส่งเสริมให้ราษฎรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกป่าและจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง** ทรงเสนอแนะให้ตั้ง **“ป่าไม้หมู่บ้าน”** ขึ้นมา เพื่อให้ราษฎรเพาะต้นกล้าให้แก่

ราชการ เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อกัน

๔. **ส่งเสริมการศึกษาเพื่อให้ราษฎรมีความรู้** พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร เมื่อชาวบ้านมีการศึกษามีความรู้ ย่อมเกิดความเข้าใจ เกิดสำนึกทางสังคมและสำนึกในทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๕. **เสริมสร้างคุณธรรมและจิตสำนึก** งานด้านอนุรักษ์ป่าไม้และต้นน้ำลำธารจะประสบผลดี มีความยั่งยืน ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจิตสำนึกของชาวบ้านเป็นสำคัญ

“ป่าต้นน้ำ” คือหัวใจของการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นว่า การจัดการทรัพยากรป่าไม้ มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำ จึงทรงเน้นการอนุรักษ์และพัฒนาป่าต้นน้ำเป็นพิเศษ จากแนวพระราชดำริของพระองค์ก่อให้เกิดโครงการพัฒนาและบำรุงป่าไม้จำนวนมากทั่วประเทศ โดยเฉพาะป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำลำธารให้คงสภาพอยู่เดิม เพื่อป้องกันอุทกภัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน ก็ถนอมน้ำไว้ใช้สำหรับหล่อเลี้ยงแม่น้ำลำธารด้วย

ทรงใช้ ความเพียร อดทน มุ่งมั่น ในการดำเนินโครงการต่างๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มดำเนินงานโครงการต่างๆ ในระยะแรกที่ไม่ได้มีความพร้อมในการดำเนินงานมากนัก ทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทั้งสิ้น แต่พระองค์ก็ได้ท้อพระราชหฤทัยทรงอดทนและมุ่งมั่นดำเนินงานนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงดังเช่น “พระมหาชนก” ผู้เพียรพยายามว่ายน้ำแม้จะไม่เห็นฝั่ง

๑๕๖๑

กว่า ๔,๐๐๐ โครงการ จากการทรงงาน ๗๐ ปี

๑๕๖๑

โครงการในพระราชดำริเกี่ยวกับป่าไม้
...จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ

จากพระราชดำริ เกิดเป็นโครงการและศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนา
เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ การอนุรักษ์
และฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรมมากมายหลายแห่ง

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ได้รับการ
ริเริ่มขึ้นตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิง
ถวัลย์ราชสมบัติได้ไม่นาน ในระยะแรกเป็นไปในลักษณะ
ศึกษาค้นคว้าและทดลองเป็นการส่วนพระองค์ เพื่อเตรียม

ข้อมูลความรู้ที่จะทรงนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและ
เผยแพร่วิทยาการสู่เกษตรกร โดยเริ่มโครงการจากในเขต
พื้นที่รอบ ๆ ที่ประทับในสวนภูมิภาคก่อน จากนั้นจึงขยาย
ขอบเขตออกไปสู่พื้นที่เกษตรกรรมที่กว้างขึ้น

หลักการดำเนินงานโครงการ

ผลยั่งยืน ประชาชนพึ่งตนเองได้
ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

- โครงการต้องสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ราษฎรกำลังประสบอยู่ได้อย่างรีบด่วน
- มีผลในระยะยาว (ยั่งยืน)
- การพัฒนานั้นต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอนตามความจำเป็น
- ประหยัด
- ผู้ที่ได้รับประโยชน์ คือ ประชาชนที่สามารถ **“พึ่งพาตนเองได้”** ในที่สุด ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

ทรงมีพระราชประสงค์ให้เกิดงานวิชาการ การวิจัย ค้นคว้าทดลอง

นอกเหนือจากการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแล้ว งานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ยังมีลักษณะของงานวิชาการที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่วิทยาการที่ทันสมัยให้แก่เกษตรกรทั่วประเทศอีกด้วย รวมทั้งเป็น **“พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต”** แหล่งเรียนรู้ของประชาชน เพื่อประชาชน

กล่าวคือ จะมีโครงการวิจัย ค้นคว้าและทดลองของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในทุกภูมิภาค จัดทำโครงการต่าง ๆ ตามหลักวิชาการก่อน เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้และประโยชน์ที่คุ้มค่า จากนั้นจึงจะเสนอขออนุมัติโครงการและงบประมาณในการจัดทำ

ทรงงานทุกขั้นตอนในการดำเนินงาน

เริ่มตั้งแต่การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เช่น สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ แหล่งน้ำและการประกอบอาชีพ ก่อนที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่ เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูลจริงจากประชาชนและเจ้าหน้าที่ประจำท้องถิ่น แล้วจึงทรงวางแผนพัฒนาและพระราชทาน

ข้อเสนอแนะให้รัฐบาลร่วมดำเนินการตามพระราชดำรินี้ในโครงการต่างๆ โดยพระองค์เสด็จฯ ร่วมทรงงานกับหน่วยงานของรัฐทุกฝ่าย ทั้งพลเรือน ตำรวจ ทหาร เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างจริงจัง

ทรงกำกับติดตามดูแลแก้ปัญหาโครงการ ด้วยพระองค์เอง

หากโครงการใดติดขัดด้านระเบียบ วิธีการ งบประมาณ เป็นผลให้เกิดความล่าช้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังได้พระราชทานกองทุนส่วนพระองค์ เพื่อให้โครงการดำเนินการต่อไปได้และแก้ไขปัญหาได้ทันที โดยมีสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี (สำนักงาน

กปร.) เป็นหน่วยงานช่วยประสานงานและแผนงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องกันโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงกำกับดูแล ตลอดจนทรงติดตามผลการดำเนินการและเสด็จพระราชดำเนินกลับไปยังโครงการทุกครั้งที่มีโอกาส เพื่อทอดพระเนตรความเจริญก้าวหน้าของโครงการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ทุกที่ที่เสด็จไป ทรงมีเครื่องมือในการทรงงาน คือ มีแผนที่ไว้ศึกษาดูพื้นที่ กล้องสำหรับเก็บภาพเพื่อนำไปศึกษาต่อเครื่องเขียน เพื่อจดบันทึกข้อมูล

“ฉันทเป็นที่ปรึกษาของชาติ ไม่ใช่สิ่งอะไรไปแล้วต้องทำต่อไปนี้ให้เรียกว่า โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”

โครงการต่าง ๆ คนส่วนใหญ่เห็นว่าทำไปตามพระราชประสงค์ หรือความปรารถนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แท้จริงแล้วไม่ใช่ โครงการในระยะแรก ๆ ที่เกิดขึ้น จะอยู่ภายใต้ชื่อ **“โครงการตามพระราชประสงค์”** ต่อมา พ.ศ. ๒๕๒๔ เมื่อมีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) พระองค์ตรัสว่า **“... ชื่อแบบนี้เผด็จการมาก ฉันทเป็นที่ปรึกษาของชาติ ไม่ใช่สิ่งอะไรไปแล้วต้องทำ ต่อไปนี้ให้เรียกว่า โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ...”** หมายความว่า ทรงมีรับสั่งอะไรไปแล้ว เป็นหน้าที่ของฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะไปสังเคราะห์และดำเนินการ

โครงการป่าสาธิต
ส่วนพระองค์
พระตำหนัก
สวนจิตรลดา

เป็นโครงการในพระราชดำริแรก ๆ เริ่มจากในระยะต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นประจำแทบทุกปี ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๔ ขณะเสด็จพระราชดำเนินผ่านอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี มีต้นยางนาขนาดใหญ่ปลูกเรียงรายทั้งสองข้างทาง จึงได้มีพระราชดำริที่จะสงวนบริเวณป่ายางนานี้ไว้ให้เป็นสวนสาธารณะ แต่ในขณะนั้นไม่อาจดำเนินการได้เนื่องจากต้องจ่ายเงินค่าทดแทนในอัตราที่สูง เพราะมีราษฎรมาทำไร่ทำสวนในบริเวณนั้นจำนวนมาก

ทรงเป็นนักปฏิบัติ นักทดลอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงเป็นนักคิดเพียงอย่างเดียว งานต่าง ๆ ที่ทรงมีพระราชดำริ พระองค์มักลงมือทำและทดลองเพื่อดูผลด้วย

พระองค์ได้ทรงเริ่มทดลองปลูกต้นยางนาด้วยพระองค์เอง โดยทรงเพาะเมล็ดยางนาในกระถางบนพระตำหนักเป็ยมสุข พระราชวังไกลกังวล แล้วทรงปลูกต้นยางนานั้นในแปลงป่าไม้ทดลองในบริเวณแปลงทดลองปลูกต้นยางนา พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และข้าราชการบริพาร เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันประสูติของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร จำนวน ๑,๒๕๐ ต้น ต่อมาทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ให้นำพันธุ์ไม้ต่าง ๆ มาปลูกในบริเวณที่ประทับสวนจิตรลดา ในลักษณะป่าไม้สาธิต นอกจากนี้ยังได้สร้างพระตำหนักเรือนต้นในบริเวณป่าไม้สาธิตนั้น เพื่อทรงศึกษาธรรมชาติวิทยาของป่าไม้ด้วยพระองค์เองอย่างใกล้ชิด

ต่อมาได้มีการขุดย้ายต้นยางนาเหล่านั้นไปปลูกที่อื่นเหลือไว้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัยเพียง ๔๓๒ ต้น ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาดำเนินการสนองพระราชดำริในการศึกษาวิจัยการปลูกไม้ยางนาต่อไป

ศูนย์ศึกษาการพัฒนา
อ่าวคุ้งกระเบน
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ตำบลคลองขุด อำเภอกำแพง
จังหวัดจันทบุรี

ประเทศไทยมีป่าชายเลน หรือป่าชายเลนน้ำเค็มหรือป่า
โกงกาง เกิดขึ้นบริเวณชายฝั่งทะเลและปากแม่น้ำ เป็นทรัพยากร
ป่าไม้ที่มีบทบาทต่อระบบนิเวศชายฝั่งเป็นอย่างมาก เพราะเป็นทั้ง
แหล่งไม้ใช้สอยในรูปของฟืนและถ่าน แหล่งอาหารและที่พักพิง
อนุบาลของสัตว์น้ำในวัยอ่อน ช่วยบำบัดน้ำเสียและกรองสิ่งปฏิกูล
ต่าง ๆ ก้อนไหลลงทะเลลึก ช่วยป้องกันการกัดเซาะพังทลายของ
ดินตามแนวชายฝั่ง รวมถึงเป็นแนวป้องกันวาตภัยทางทะเล แต่
เนื่องที่ป่าชายเลนของประเทศไทยลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ เพราะมีการ
เปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนเป็นนาเกลือ และแหล่งอุตสาหกรรม

เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีเปิด
พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ที่
จังหวัดจันทบุรี มีพระราชดำริแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี
ให้พิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมจัดทำโครงการพัฒนาด้านอาชีพ
การประมงและการเกษตรในเขตพื้นที่ดินชายฝั่งทะเล
จันทบุรี ทรงพระราชทานเงินที่ราษฎรจังหวัดจันทบุรีได้ร่วม
ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายโดยเสด็จพระราชกุศลในโอกาส
ดังกล่าวเป็นทุนริเริ่มดำเนินการ

ต่อมาเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริเพิ่มเติม ณ พระ
ตำหนักจิตรลดารโหฐาน สาระโดยสรุปว่า **“ให้พิจารณา**

**จัดหาพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม หรือพื้นที่สาธารณประโยชน์
เพื่อจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนา ให้เป็นศูนย์ศึกษาเกี่ยวกับ
การพัฒนาในเขตที่ดินชายทะเล”** จังหวัดจันทบุรี ได้ร่วม
หารือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและพิจารณาความ
เหมาะสม จึงกำหนดพื้นที่ตำบลคลองขุด อำเภอกำแพง
จังหวัดจันทบุรี เป็นพื้นที่จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าว
คุ้งกระเบนฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ ศูนย์ศึกษาดังกล่าว
เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการศึกษา สาธิตและการพัฒนา
ในเขตที่ดินชายทะเล โดยวิธีการผสมผสานความรู้อัน
หลากหลายของแต่ละหน่วยงาน เพื่อวางแผนพัฒนาการ
จัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เหมาะสมและยั่งยืนตลอดไป

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
บ้านนาตากคำ ตำบลห้วยยาง
อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริให้พิจารณาวางโครงการจัดหาน้ำสนับสนุนโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร เนื่องจากที่ดินบริเวณนั้นเป็นดินทราย ดินเค็มขาดน้ำ โดยมุ่งเน้นให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษา ทดลองงานที่พัฒนาแบบเบ็ดเสร็จและมีรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับเป็นตัวอย่างให้ราษฎรนำไปปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองได้ อันจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองต่อไป

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีพื้นที่โครงการ ๑๓,๓๐๐ ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่กิจกรรมต่าง ๆ ๒,๓๐๐ ไร่ และพื้นที่อนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร ๑๑,๐๐๐ ไร่ ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยมีกรมชลประทานเป็นหน่วยงานหลัก และมีหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องทุก ๆ ส่วนเข้าร่วมในการดำเนินงานทดลองการเกษตรในด้านต่าง ๆ ตลอดจนอบรมและเผยแพร่ไปสู่ข้าราชการและเกษตรกรในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่างในรูปแบบหมู่บ้านสหกรณ์

เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในการนี้ได้พระราชทานพระราชดำริให้รวบรวมพันธุ์ไม้และปลูกไม้ในสภาพพื้นที่ต่าง ๆ กัน เนื่องจากทรงเห็นว่า การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนใช้ไม้ไผ่จำนวนมาก

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐาน ไปยังพระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ทรงได้รับทราบว่ามี หน้ามรสุมราษฎรได้รับความเดือดร้อนจากมีน้ำไหลบ่าลง มาท่วมพรุเข้าไร่เสียหาย จึงมีพระราชดำริเพื่อความร่วมมือกันระบายน้จากพรุธรรมชาติทำให้ทรงพบว่ามีสภาพดิน เปรี้ยวเกิดขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการศึกษา วิจัยเรื่องนี้อย่างจริงจัง กระทั่งเมื่อมีการจัดตั้งศูนย์ศึกษา การพัฒนาพิภพของอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ทำหน้าที่เป็นแกนกลางประสานงานในการ ดำเนินงานจนถึงปัจจุบัน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพของ
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ตั้งอยู่ระหว่างบ้านพิภพของ
และบ้านโคกสยา ตำบลกะลุวอเหนือ
อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

ป่าพรุ เป็นป่าไม้ดิบ ไม้ผลัดใบประเภทหนึ่ง เกิด จากคลื่นลมทะเลซัดดินทรายชายฝั่งปิดกั้นเป็นแนวสัน เขื่อนจนกลายเป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่ ป่าพรุมีอยู่ในจังหวัด นราธิวาสและจังหวัดใกล้เคียงในภาคใต้ของประเทศไทย ประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ ไร่ ดินพรุมีคุณภาพต่ำ แม้ระบาย น้ำออกแล้วก็เพาะปลูกไม่ได้ผล เพราะดินมีสารประกอบ ไฟโรต์ ทำให้เกิดกรดกำมะถัน เมื่อดินแห้งทำให้ดินเปรี้ยวจัด ที่ดินจำนวนมากจึงถูกทิ้งให้รกร้างเปล่าประโยชน์

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพของอันเนื่องมาจากพระ ราชดำริ ได้ดำเนินงานโดยแบ่งเป็นเขตสงวนที่ดำเนินการ สงวนรักษาป่าไม้ไว้อย่างเข้มงวด เพื่อให้สภาพแวดล้อมมี การเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด และเขตอนุรักษ์เป็นเขตที่ดำเนิน การฟื้นฟูให้กลับเป็นป่าดั้งเดิม แล้วเปลี่ยนไปเป็นเขตสงวน หรือเปลี่ยนเป็นเขตพัฒนา โดยการใช้พื้นที่กระทำกิจกรรม ต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพื้นที่พรุโดยไม่มีผล

กระทบต่อระบบนิเวศของป่า ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสำรวจ พันธุ์พืช การทดแทนของสังคมพืชและระบบนิเวศของป่าพรุ ทั้งหมด ศึกษาพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกป่าทดแทน และศึกษาวิธีการจัดการเพื่อให้ต้นไม้ที่ปลูกเจริญเติบโตได้ดี พัฒนาพื้นที่เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ ดีขึ้น โดยค้นคว้าวิจัยเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขสภาพดินและ น้ำที่มีปัญหา

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
อำเภออดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ก่อตั้งขึ้นจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ โดยมีพระราชประสงค์ให้เป็นศูนย์กลางในการศึกษาทดลองที่เหมาะสมกับพื้นที่ภาคเหนือ และเผยแพร่แก่ราษฎรให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยตัวเอง

ทำการศึกษาพัฒนา **“ป่าไม้ ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง”** คือ ไม้ใช้สอย ไม้ผล ไม้เชื้อเพลิง ซึ่งจะอำนวยความสะดวกในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตลอดจนคงความชุ่มชื้นเอาไว้

ศึกษาพื้นที่ป่าไม้ต้นน้ำลำธารไปจนถึงการศึกษาปลายทางที่เป็นการประมงตามอ่างเก็บน้ำต่าง ๆ ผสมกับการศึกษาด้านการเกษตรกรรม ด้านปศุสัตว์และโคนม ด้านเกษตรอุตสาหกรรม เป็นต้น

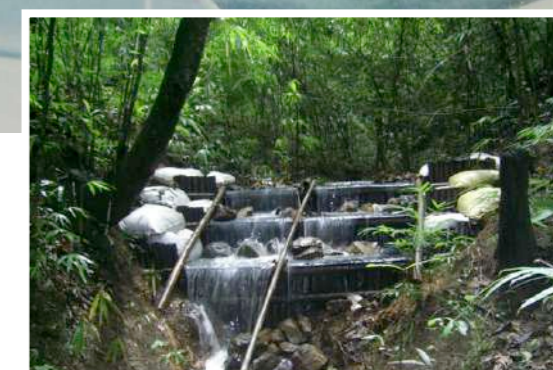

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ตำบลสามพระยา อำเภอกะหว่า จังหวัดเพชรบุรี

ในอดีตพื้นที่แห่งนี้มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่ามากมายโดยเฉพาะเนื้อทรายอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงได้ชื่อว่า **“ห้วยทราย”** อีกทั้งยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งอาหารของราษฎร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศเป็นเขตพระราชनिเวศน์มฤคทายวัน และห้ามมิให้ทำอันตรายสัตว์ในพื้นที่ห้วยทราย ต่อมาราษฎรได้เข้ามาอาศัยทำกิน บุกรุกแผ้ว ถางป่า เพื่อประกอบอาชีพทางการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำไร่สับปะรด มีการใช้สารเคมีอย่างผิดวิธี ส่งผลให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ภายในระยะเวลาไม่ถึง ๔๐ ปี ป่าไม้ได้ถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิง ทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ปริมาณน้ำฝนลดน้อยลงจนมีลักษณะเป็นพื้นที่อับฝน ดินขาดการบำรุงรักษาจนเกิดความไม่สมดุลทางธรรมชาติ เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดินค่อนข้างสูง สภาพดินเสื่อมโทรมพืชพันธุ์ไม้ที่ปลูกไม่สามารถเจริญเติบโตได้

ต่อมาเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ ทรงพบเห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทรงมีรับสั่งความตอนหนึ่งว่า **“หากปล่อยทิ้งไว้จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด”** จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นนับแต่บัดนั้น ซึ่งต่อมาประสบผลสำเร็จอย่างสูงในด้านการลดปัญหาการบุกรุกทำลายป่า การป้องกันไฟป่าและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วยการแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการปลูกป่าที่เรียบง่าย ประหยัดเหมาะสมกับราษฎรจะนำไปปฏิบัติ

แม้เป็นพระราชาก็ยังต้อง ข้ามฝ่าอุปสรรคทั้งเล็กใหญ่

โครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลาน อันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

เนื่องจาก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช ได้เสด็จพระราชดำเนินบริเวณห้วยลาน บ้านปง
หมู่ที่ ๘ และเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโครงการ
อ่างเก็บน้ำแม่ผาแหน ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง
จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๐
และวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ ทรงมีพระราชกระแส
รับสั่งให้ดำเนินการพัฒนาบริเวณพื้นที่ห้วยลาน ซึ่งราษฎร
ได้บุกรุกแผ้วถางยึดถือครอบครองปลูกอ้อย เพื่อบำรุงฟื้นฟู

ป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำลำธารให้คงสภาพเดิม อันจะเป็นประโยชน์
ในการป้องกันอุทกภัยและรักษาแหล่งต้นน้ำลำธาร ทรงให้
สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) พิจารณาก่อสร้างอ่าง
เก็บน้ำ ให้กรมป่าไม้พิจารณาดำเนินการจัดตั้งสถานีเพาะชำ
กล้าไม้และปลูกป่าบริเวณอ่างเก็บน้ำ เพื่อพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำ
ห้วยลานให้เกิดความชุ่มชื้น ให้กรมประมงพิจารณาดำเนินการ
จัดตั้งสถานีประมงขนาดเล็กและแพร่พันธุ์ปลาในอ่าง
เก็บน้ำห้วยลาน เพื่อขยายพันธุ์แจกจ่ายราษฎรในพื้นที่

โครงการปลูกป่าห้วยองคต อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบว่ พระเทพญาณรังษี (พระอาจารย์จันทร์ คเวสโก) ได้ไปดำเนินการพัฒนาพื้นที่ตำบลหนองปรือ อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ราษฎรเป็นอย่างดี จึงทรงให้เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนาประสานและสนับสนุนการดำเนินงานโครงการร่วมกับกรมชลประทานพิจารณาก่อสร้างอ่างเก็บน้ำตามลำน้ำต่าง ๆ ของห้วยตะเพิน ในเขตอำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อจัดหาน้ำเพื่อช่วยเหลือราษฎรในเขตโครงการให้มีน้ำทำการเพาะปลูก อุปโภคบริโภคได้ตลอดปี และสมควรปลูกป่าตามบริเวณขอบอ่างเก็บน้ำต่าง ๆ ที่ทำการก่อสร้างด้วย

ต่อมา พระราชทานพระราชดำริให้ดำเนินการจัดหาที่ดินจำนวนหนึ่งนำมาใช้จัดทำโครงการเพื่อพัฒนาและช่วยเหลือประชาชนในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว และพระราชทานชื่อว่าโครงการห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พร้อมทั้งพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ และงบประมาณจากมูลนิธิชัยพัฒนาในการสนับสนุนการดำเนินงานโครงการ

โครงการห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีพื้นที่ประมาณ ๒๐,๖๒๕ ไร่ ครอบคลุม ๔ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ ๒ บ้านเขาคินตั้ง หมู่ที่ ๓ บ้านห้วยแม่ระวัง หมู่ที่ ๔ บ้านม่วงเฒ่า และหมู่ที่ ๕ บ้านบารมี ดำเนินการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมโดยการปลูกป่าไม้ให้กลับคืนความอุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารตามเดิม บริหารทรัพยากรอย่างเหมาะสม โดยการแบ่งแยกพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนทั้งในด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟูสภาพป่า การจัดสรรที่อยู่อาศัย ที่ทำกินและพื้นที่ส่วนกลางในการก่อสร้างสาธารณูปโภคที่จำเป็นต่าง ๆ พร้อมทั้งจัดระเบียบชุมชนให้ราษฎรได้เข้าอยู่อาศัยในพื้นที่ที่จัดสรรให้ได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริม และพัฒนาอาชีพให้มีรายได้ ควบคู่ไปกับการบริหารทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งอนุรักษ์และรักษาสีนแวดล้อม

โครงการสวนป่าสิริเจริญวรรษ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลขาธิการสำนักงาน กปร. พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่กรมชลประทานเข้าเฝ้าฯ ณ อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา และมีพระราชดำริให้พิจารณาจัดทำโครงการป่าสิริเจริญวรรษอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่บริเวณเขาชีโอน ติดกับเขตวัดญาณสังวราราม อยู่ในเขตตำบลนาจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีผู้มีจิตศรัทธาได้น้อมเกล้าฯ ถวาย จำนวนประมาณ ๓๖๐ ไร่ รวมถึงพื้นที่โดยรอบจัดทำเป็นโครงการปลูกป่า เพื่อฟื้นฟูสภาพพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกทำลายและมีสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรม เพื่อให้เป็นแหล่งทัศนศึกษาและที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

โดยการปลูกป่าตามแนวพระราชดำริ คือ ปลูกไม้โตเร็วสำหรับใช้สอย ปลูกพืชอาหารสัตว์ สำหรับนกและสัตว์ป่าใช้ผลสุกเป็นอาหาร รวมทั้งปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อคืนสภาพป่า รวมทั้งอนุรักษ์ดินและน้ำ ตั้งแต่เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ทำการปลูกป่าไปแล้วทั้งสิ้นประมาณ ๕๘๐ ไร่ ไม้ที่ปลูกในระยะเริ่มแรกเจริญเติบโตเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงได้ใช้ประโยชน์จากป่า โดยการเก็บหาของป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด ยอดหวาย เป็นต้น

ปัจจุบัน นอกจากปลูกป่าเสริมในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ

ป้องกันการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และสัตว์ป่า อนุรักษ์ดิน แหล่งต้นน้ำลำธารและระบบนิเวศวิทยาของป่าดั้งเดิมซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและขยายพันธุ์สัตว์ป่า ตลอดจนเป็นแหล่งพักสัตว์ป่าก่อนปล่อยคืนสู่ธรรมชาติเกิดการจ้างแรงงานแก่ราษฎรที่อาศัยอยู่รอบ ๆ โครงการและได้ใช้ประโยชน์ใช้สอยจากป่าของโครงการเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติ สำหรับศึกษาหาความรู้ ตลอดจนเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งจัดกิจกรรมด้านป่าไม้ของนักเรียน นิสิต นักศึกษาและประชาชนทั่วไปในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต

โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทอดพระเนตรการดำเนินงานของโครงการ ได้มีพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวงว่า พื้นที่ที่ปลูกสวนป่าแล้วพื้นที่ที่ถูกบุกรุกและพื้นที่ที่จัดสรรให้ราษฎรทำกินเป็นการชั่วคราวในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ควรจะได้มีการปรับปรุงให้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร มีความชุ่มชื้น สามารถทำกินได้รวมทั้งจัดเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนด้วย

ทรงมีรับสั่งว่า ควรมอบให้กรมป่าไม้รับไปดำเนินการเกี่ยวกับการปรับปรุงและพัฒนาการปลูกสวนป่า โดยให้ปลูกไม้ที่ชุ่มชื้นเป็นหลัก ให้กรมชลประทานจัดหาแหล่งน้ำ โดยใช้ น้ำจากน้ำแม่สาย ขุดอ่างเล็กอ่างน้อย ทำ Check Dam เป็นจุด ๆ เพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นในพื้นที่ ซึ่งประสบความสำเร็จมาแล้วจากการทดลองที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ให้พัฒนาพื้นที่จากหมู่บ้านศาลาปางสัก ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ไปจรดขอบอ่างเก็บน้ำแม่กวง สำหรับหมู่บ้าน หรือราษฎรที่อาศัยอยู่ก่อนแล้วก็ควรพิจารณาให้อยู่อาศัยและทำกินต่อไป โดยให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นผู้ควบคุมไม่ให้มีการบุกรุกเพิ่มเติม

โครงการปลูกป่าชัยพัฒนา-แม่ฟ้าหลวง ตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ในโอกาสนี้ อธิบดีกรมพัฒนาที่ดินได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชดำริ ในการนำพื้นที่ดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาหญ้าแฝก ได้ทรงมีพระราชดำริให้กรมป่าไม้ กรมชลประทานและกรมพัฒนาที่ดิน ร่วมกันดำเนินการ ทรงมีพระราชดำริในเรื่องการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยไม้ตาย ซึ่งอยู่ในพื้นที่โครงการนี้ โดยให้พิจารณาพื้นที่ตอนบนด้วยว่าอาจสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กๆ ได้ ต่อมามูลนิธิชัยพัฒนาและมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงได้พิจารณาเลือกพื้นที่โครงการจัดพัฒนาที่ดินส่วนดังกล่าวเป็นพื้นที่ปลูกป่าพระราชทาน โดยให้ชื่อว่า **“โครงการปลูกป่าชัยพัฒนา - แม่ฟ้าหลวง”**

เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีพระราชดำริที่จะพระราชทานป่าไม้ให้กับปวงชนชาวไทย เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงครองราชย์ได้ ๕๐ ปี ทั้งนี้เพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จึงมีพระราชดำริกับ ม.ร.ว.ดิศนัดดา ดิศกุล เลขาธิการมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง และนายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยให้มูลนิธิชัยพัฒนาและมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงร่วมกันดำเนินการปลูกป่าเพื่อพระราชทานให้แก่ประชาชนชาวไทย โดยให้มีหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ กรมป่าไม้ กรมชลประทาน และกรมพัฒนาที่ดิน เข้ามา ร่วมดำเนินการ ทรงรับสั่งว่าการดำเนินงานโครงการนั้นอย่าให้มีผลกระทบกับปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้าน และในพื้นที่โครงการปลูกป่าให้ปลูกแฝกเสริมไปด้วย

โครงการชุมชนพัฒนาป่าชายเลน
ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร
จังหวัด สงขลา

เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งกับ ม.ร.ว. ดิศนัดดา ดิศกุล เลขาธิการมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง และนายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ให้ร่วมกันเป็นแกนกลางในการดำเนินการปลูกป่าพระราชทาน

แก่ประชาชนเนื่องในวโรกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษก เฉลิมฉลองสิริราชสมบัติเป็นปีที่ ๕๐ โดยทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้มีสภาพยั่งยืนยาวนาน ป่าพระราชทานมูลนิธิชัยพัฒนา-มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง มี ๓ โครงการ ได้แก่ โครงการชุมชนพัฒนาป่าชายเลน ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา โครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนยะหริ่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และโครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการฟื้นฟูป่าชายเลน อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

โครงการชุมชนพัฒนาป่าชายเลน ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนให้ตระหนักและมีความเข้าใจในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนนี้เคยพึ่งพิง อาศัยทรัพยากรธรรมชาติในทะเลสาบสงขลาและอ่าวไทยมาเป็นเวลาช้านาน นับเป็นมิติหนึ่งของการพัฒนาป่าไม้ที่อาศัยความเกี่ยวพันและเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันของมนุษย์และธรรมชาติ มีวิธีการ

ดำเนินงานหลายรูปแบบ อาทิ สร้างความเชื่อมั่นให้ชุมชนยอมรับและเข้าร่วมงานปลูกป่า โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจผ่านทาง การประชาสัมพันธ์และการเยี่ยมเยียนสร้างความคุ้นเคยอย่างสม่ำเสมอ จัดการประชุมเพื่อหาข้อยุติร่วมกัน ก่อตั้งชมรมโดยการรวมตัวของประชาชน โครงการนี้ได้ปลูกป่าชายเลนไปแล้วกว่า ๓๐๐ ไร่

โครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติ
ป่าชายเลนยะหริ่ง
อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

เป็นหนึ่งในโครงการป่าพระราชทานเนื่องในวโรกาสที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี
มูลนิธิชัยพัฒนาและมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ได้มีนโยบายจัดทำโครงการ
พัฒนาและฟื้นฟูป่าชายเลนที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดปัตตานี
โดยให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการ

พื้นที่ป่าชายเลนในโครงการมี ๙,๐๘๐ ไร่
สภาพป่าทั่วไปจัดเป็นป่าชายเลนที่ยังคงความ
สมบูรณ์มาก เป้าหมายของโครงการนี้มุ่งการ
พัฒนาประสิทธิภาพในด้านการจัดการและการ
สงวนรักษาป่าชายเลน หน้าที่หลักของศูนย์จึง
มุ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชน
เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ชุมชนตั้งอยู่ เป็น
แหล่งการเรียนรู้และร่วมกันทำกิจกรรม
เช่น ร่วมกันปลูกป่าชายเลนให้มีปริมาณ
เพิ่มขึ้น ให้มีการจัดการ ด้านป่าชายเลน
ที่ถูกต้องเหมาะสมกับท้องถิ่น นอกจากนี้
ศูนย์ฯ ยังมีหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลที่ได้จากการ
ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับป่าชายเลนให้สาธารณชน
ทั่วไปได้ทราบ มีการสร้างทางเดินป่าชายเลน
(mangrove trail) ระยะทางยาวประมาณ
๑,๕๐๐ เมตร สำหรับเป็นจุดเข้าไปศึกษา
เรียนรู้ธรรมชาติป่าชายเลน

โครงการศึกษาความเป็นไปได้
ในการฟื้นฟูป่าชายเลน
อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

เป็นอีกโครงการหนึ่งในโครงการป่าพระราชทานเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี สภาพพื้นที่ป่าชายเลนแห่งนี้เสื่อมสภาพมาก มีความพยายามพัฒนามากว่า ๑๒ ปี แล้วยังไม่ได้ผล มีพื้นที่ที่คาดว่าจะสามารถพัฒนาได้เพียง ๒๑๓ ไร่เท่านั้น พื้นที่ดังกล่าวนี้จึงไม่มีที่ป้องกันลม เมื่อเกิดภัยธรรมชาติก็จะมี ความรุนแรงมาก ดังนั้นตามโครงการนี้จะได้นำวิธีการต่าง ๆ เข้ามาใช้เพื่อพัฒนาฟื้นฟูสภาพความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนให้ได้ความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมา เช่น มีการขุดแพรกเพื่อให้ น้ำหล่อดิน รักษาความชุ่มชื้นในดินไว้ตลอดเวลา

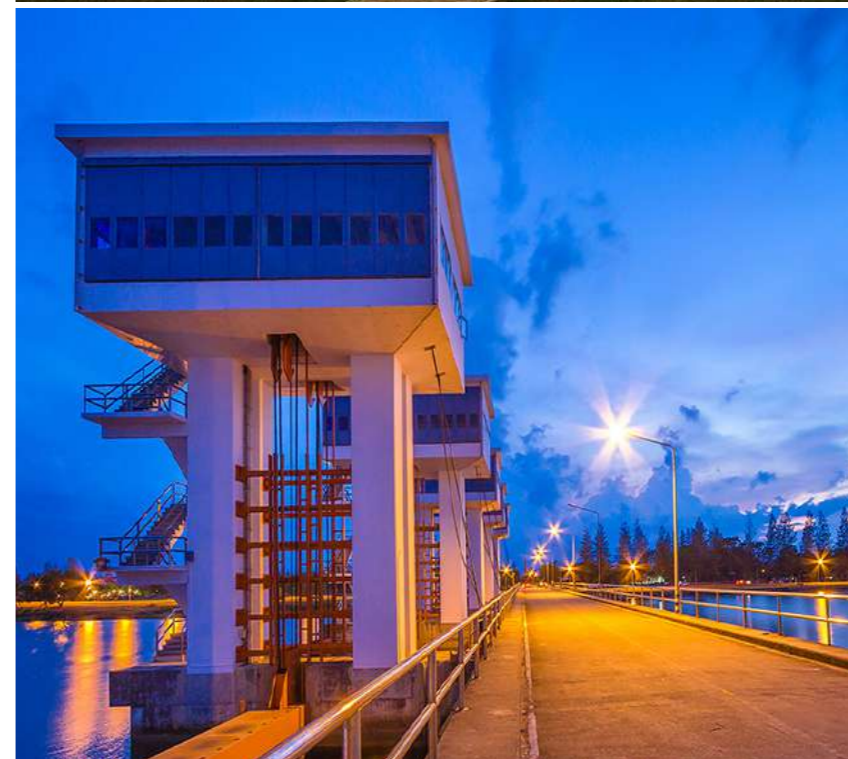

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
จังหวัดนครศรีธรรมราช
จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทราบถึงความเดือดร้อนของราษฎรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จึงได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง เพื่อช่วยเหลือราษฎรหลายครั้ง ที่สำคัญ คือ

เมื่อวันที่ ๙ และ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ณ สถานีสูบน้ำโคกภูแว ตำบลพร่อน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส และสถานีสูบน้ำบ้านตอหลัง อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานพิจารณาก่อสร้างประตูระบายน้ำปากพนังที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อป้องกันน้ำเค็มรุกกล้าและเก็บกักน้ำจืด พร้อมกับการก่อสร้างระบบคลองระบายน้ำเพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วม และระบบกระจายน้ำเพื่อการเพาะปลูกในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง

ครั้งสำคัญที่สุด เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เข้าเฝ้าฯ ณ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมความว่า “... ทำประตุน้ำที่ปากแม่น้ำห่างจากตัวอำเภอปากพนังประมาณ ๓ กิโลเมตร ก็พิจารณาว่าจะแก้ปัญหทั้งหมด ซึ่งหมายความว่า เป็นกุญแจสำคัญของโครงการ จะแก้ไขปัญหาดังแต่ น้ำแล้ง น้ำท่วม น้ำเค็มและสามารถที่จะให้ประชาชนมีน้ำบริโภคและน้ำทำการเกษตร... แม้ว่าประตุน้ำอันเดียนี่จะไม่แก้ไขปัญหทั้งหมด ซึ่งจะต้องสร้างหรือทำโครงการต่อเนื่อง หากแต่ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหทั้งหมด จากอันนี้จะทำอะไร ๆ ได้ทุกอย่างและแยกออกมาเป็นโครงการ...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่อย่างต่อเนื่องยาวนานมาโดยลำดับถึง ๑๓ ครั้ง แนวพระราชดำริโดยสรุป คือ ทรงให้แก้ปัญหาด้านปริมาณและคุณภาพน้ำ ขจัดความขัดแย้ง โดยก่อสร้าง “**ประตูระบายน้ำอุทกวิถิ**” เป็นจุดเริ่มต้น จากนั้นให้ก่อสร้างประตูระบายน้ำ ระบบระบายน้ำ ระบบกักเก็บน้ำและระบบส่งน้ำ อื่น ๆ เพิ่มเติมความสมบูรณ์ตามศักยภาพของพื้นที่ ให้รักษาพื้นที่พัฒนาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาอาชีพส่งเสริมรายได้ให้แก่ราษฎรในพื้นที่ควบคู่กันไปอย่างครบวงจร เพื่อความอยู่ดีกินดีของราษฎรในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล

โครงการอนุรักษ์ป่าและ
พัฒนาแหล่งน้ำทะเลสาบกุตเลาะ
กุตกว้าง ตำบลนาจัว อำเภอนาหว้า
จังหวัดนครพนม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
รับโครงการอนุรักษ์ป่าและพัฒนาแหล่งน้ำทะเลสาบกุตเลาะ
กุตกว้าง เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามที่พระมหาชัยวุฒิ
พุทธโร เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย บ้านนาจัว หมู่ที่ ๑ ตำบลนาจัว
อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ขอพระราชทานโครงการอนุรักษ์
ป่าและพัฒนาแหล่งน้ำทะเลสาบกุตเลาะกุตกว้างให้เป็นแหล่งเพาะและ
ขยายพันธุ์ปลาน้ำจืด เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๘

หนองกุตเลาะกุตกว้างล้อมรอบด้วยป่าโคกกุตเลาะมีพื้นที่
๔๐๗ ไร่ มีพืชพืชปกคลุมและต้นเขิน ในฤดูแล้งน้ำจะไหลลงสู่น้ำอูน
ทำให้ราษฎรบุกรุกตัดไม้เพื่อแปรรูปและเผาถ่านแทนทำการประมง
ในช่วงฤดูฝนน้ำจากลำน้ำอูนจะไหลเข้ามาในบริเวณหนองกุตเลาะ
กุตกว้าง พร้อมกับพาสัตว์น้ำต่าง ๆ เข้ามาด้วย

โครงการนี้ได้ทำการขุดลอกหนองกุตเลาะ เมื่อวางท่อรับน้ำ
๑๓ แห่ง ก่อสร้างอาคารระบายน้ำหนองกุตกว้าง ทำทำนบดินและ
คันดินกั้นกุตเลาะกุตกว้าง ซึ่งทำให้สามารถกักเก็บน้ำได้ ๗๗๔,๐๐๐
ลูกบาศก์เมตร

เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำลด พันธุ์ปลาต่าง ๆ จะอาศัยอยู่ในหนองน้ำ
ราษฎรสามารถทำการประมง เลี้ยงสัตว์และทำการเกษตรในช่วงฤดู
แล้งได้ ตลอดจนสามารถคงสภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่าบุ่ง ป่า
ทามและแหล่งขยายพันธุ์ปลาของชุมชนได้

“การทำงานอันใดที่ยังไม่ถึงที่สุดด้วยความพยายาม การทำงานอันนั้นก็ไร้ผล..”

.....
จากพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหากษัตริย์” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระมหากษัตริย์คุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแนวพระราชดำริการ
จัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่องติดต่อกันยาวนานหลายทศวรรษ ได้ **“ปลุกต้นไม้ลงในใจ”**
ของปวงชนชาวไทย พสกนิกรจึงพร้อมใจกันร่วมแรงร่วมใจปลุกต้นไม้ถวายแด่พระองค์ท่าน
ในวาระต่าง ๆ ซึ่งที่ผ่านมาเกิดความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน
ปลูกป่า ปลูกต้นไม้เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นจำนวนหลายล้านต้น
ด้วยความรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากษัตริย์คุณ ที่ทรงทุ่มเททั้งพระสติปัญญา พระวรกายตรากตรำ
พร้อมทั้งสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อให้ป่าไม้ของประเทศไทยพลิกฟื้นสู่ความอุดม
สมบูรณ์ เอื้อประโยชน์ต่อคนและต่อสมดุลทางธรรมชาติ

๓

เดินตามรอย
เบื้องพระยุคลบาท
ราชวรวิหารป่า ป่ารักชุมชน

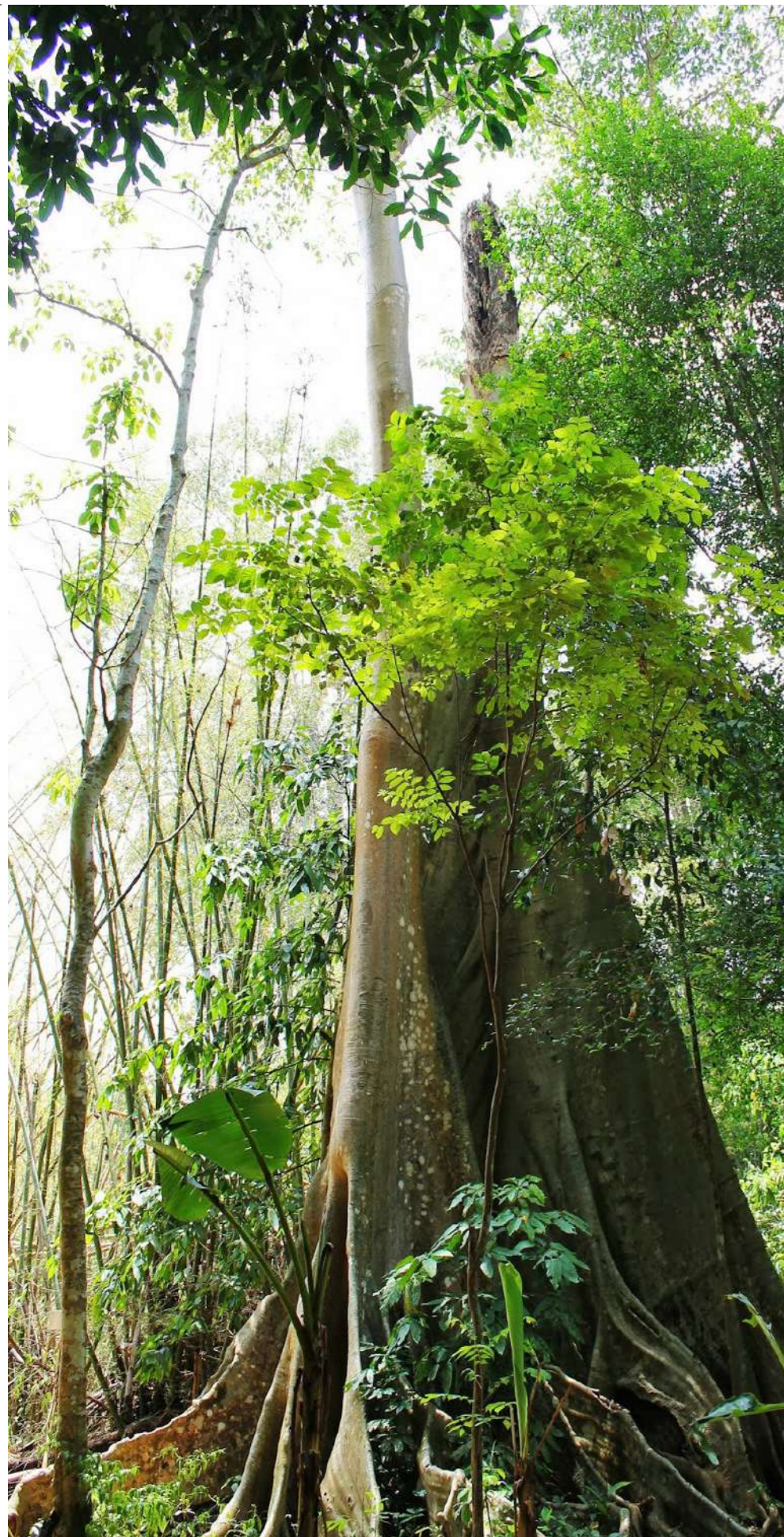
สืบสานพระราชปณิธาน รักษาผืนป่าไทย ปรัชญาและแนวคิด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนาที่ทรงงานโดยไม่มีวันหยุดตลอดรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งยาวนานถึง ๗๐ ปี พระราชกรณียกิจและโครงการต่าง ๆ ๔,๐๐๐ กว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ล้วนเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน รวมทั้งหลักทรงงานของพระองค์ยังเป็นแบบอย่าง que ทุกคนสามารถนำไปใช้ให้เกิดความสำเร็จและประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อประเทศชาติได้เป็นอย่างดี

ในด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ก็เช่นกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากได้ทรงวางแนวทางที่ยิ่งใหญ่และยั่งยืนในการอนุรักษ์ป่าไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาชุมชนแล้ว ยังพระราชทานหลักคิดสำคัญที่เป็นยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีในการทำงานอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น **“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” “ปลูกป่าในใจคน” “ปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง” “เศรษฐกิจพอเพียง”** เป็นต้น หลักการทรงงานเหล่านี้ ข้าพระพุทธเจ้า **บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน)** ได้นำอมนำมาใช้ตั้งแต่การพิจารณาประเด็นหลักที่บริษัทฯ จะนำมาใช้ในการทำงานเพื่อสังคม (CSR) โดยมีการหารือร่วมกันของผู้บริหารและพนักงาน จนในที่สุดตกผลึกความคิดร่วมกันว่าประเด็น **“ป่าชุมชน”** เป็นกลไกที่จะขับเคลื่อนงานอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ให้อยู่ได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นการสืบสานพระราชปณิธานของพระองค์ ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้คนไทยทุกคนช่วยกันดูแลรักษาป่าอย่างจริงจัง เพื่อให้ป่าอำนวยประโยชน์สุขต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและป่าอยู่ยั่งยืนสืบทอดไปยังรุ่นลูกรุ่นหลาน

พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังกล่าวสร้างคุณูปการแก่ประเทศและปวงชนชาวไทยอย่างอเนกอนันต์ บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) รู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ จึงร่วมกับกรมป่าไม้ ดำเนินโครงการ **“คนรักป่า ป่ารักชุมชน”** ซึ่งมีวัตถุประสงค์ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่า สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนที่อาศัยป่าเห็นคุณค่า หวงแหนรักษาป่า สร้างเยาวชนคนรักป่ารุ่นใหม่ที่จะสืบสานการดูแลรักษาผืนป่าของประเทศต่อไปในอนาคต รวมถึงโครงการต่อเนื่อง เช่นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับป่าและพืชพรรณต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสืบไป

โครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” ที่มาและการดำเนินงาน

โครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” เป็นความร่วมมือระหว่างกรมป่าไม้กับบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ทั้งสองหน่วยงานได้ร่วมลงนามบันทึกความเข้าใจความร่วมมือโครงการเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๑ มีสาระสำคัญจะร่วมกันดำเนินโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้านป่าชุมชน ตามแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและเชิดชูเกียรติชุมชนที่อยู่โดยรอบและใกล้เคียงผืนป่าทั่วประเทศ ที่มีผลงานในการดูแลรักษาป่าชุมชนสามารถเป็นตัวอย่างแก่ชุมชนต่าง ๆ นำไปประยุกต์ใช้ รวมทั้งสร้างความตระหนักและการเห็นคุณค่าความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน ชุมชน และสังคม

ความร่วมมือของทั้งสองหน่วยงานได้ร่วมดำเนินงานต่อเนื่อง ในระยะที่ ๑ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ และสิ้นสุดลงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ซึ่งผลการดำเนินโครงการนับได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ กรมป่าไม้และบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) จึงได้พิจารณาตกลงความร่วมมือกันที่จะดำเนินโครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” ต่อเนื่องในระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๐)

เป้าหมาย ของโครงการ

๑. มุ่งเน้นการสนับสนุนส่งเสริมชุมชนที่มีการบริหารจัดการป่าที่ดี คือ ชุมชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูดูแลป่าไม่อย่างเข้มแข็ง และสามารถใช้ประโยชน์จากป่าในการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของตนเอง โครงการมุ่งยกย่องเชิดชูกลุ่มคนเหล่านี้ให้สังคมรับรู้ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้พวกเขาได้สืบสานงานอันทรงคุณค่า และขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ

๒. การสร้างกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสืบสานอุดมการณ์ดูแลรักษาป่าชุมชน ต่อจากคนรุ่นปัจจุบัน พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายป่าชุมชน เพื่อเป็นปราการในการป้องกันและเพิ่มผืนป่าของประเทศให้มากขึ้น ยิ่งเครือข่ายกว้างขวางและเข้มแข็งมากขึ้นเท่าใด โอกาสที่การบุกรุกทำลายป่าก็ยิ่งน้อยลงเท่านั้น

๓. กระตุ้นสังคมให้ตระหนักรู้และเข้าใจถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีค่าและมีประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิตบนโลก หากสามารถทำให้สังคมรู้และเข้าใจถึงคุณค่าและประโยชน์ของป่าอย่างลึกซึ้งได้ ป่าไม้ของเราจะยังคงมีอยู่ต่อไปได้ชั่วลูกชั่วหลาน

“กล้ายิ้ม” ...รอยยิ้มแห่งความสุข ของคนรักป่า

โครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” มีสัญลักษณ์ใช้ในการสื่อสารโครงการ คือ สัญลักษณ์ “กล้ายิ้ม” ในรูปต้นกล้าสีเขียวสดใส มีเส้นสีเขียวเสมือนรอยยิ้มรองรับต้นกล้าอยู่ด้านล่าง สื่อความหมายในหลายมิติ

- มิติแรก จุดเริ่มต้นแห่งรอยยิ้มและความสุขที่ได้รับจากการดำเนินโครงการเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคมและสิ่งแวดล้อม กระตุ้นจิตสำนึกของชุมชนให้เกิดความรู้สึกร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ
- มิติที่สอง ความกล้าที่จะทำความดีจรรโลงสังคม ในการร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ล้ำค่าของประเทศ เพื่อความสุขและรอยยิ้มของทุกคนในสังคม
- มิติที่สาม ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และความตระหนักรักษ์ป่าของคนในสังคม จากต้นกล้าที่ทุกคนร่วมกันปลูกลงบนผืนดิน และเติบโตใหญ่อยู่ในใจของทุกคน

โครงการ ๓ ประสาน “บ้าน-วัด-โรงเรียน”

โครงการได้น้อมนำกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าไม้ รวมถึงแนวความคิดพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้เป็นแนวคิดหลักในการขับเคลื่อนโครงการ ซึ่งได้จุดประกายให้ชุมชนและสังคม เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง และพึ่งพาอาศัยธรรมชาติอย่างสมดุล ด้วยการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมแบบ ๓ ประสาน คือ บ้าน-วัด-โรงเรียน หรือ “บวร” ในการทำงาน เพื่อสร้างเครือข่ายของทุกภาคส่วนให้เข้มแข็ง ได้มีส่วนร่วมดูแลรักษาผืนป่า เป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร ที่เกื้อกูลชุมชนในการดำรงชีวิต เกิดเป็นแนวทาง “ป่ายั่งยืน ชุมชนได้ประโยชน์”

เกียรติภูมิ จิตวิญญาณคนรักป่า สูงค่า คู่ควรยกย่องเชิดชู

กิจกรรมการประกวดป่าชุมชน โครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน”

เป็นกิจกรรมหลักของโครงการ มุ่งหวังเชิดชูป่าชุมชนที่มีแผนงาน ระบบและกระบวนการในการอนุรักษ์ พัฒนาป่าอย่างเข้มแข็ง โดยสมาชิกในชุมชนทุกภาคส่วน (บ้าน วัด โรงเรียน) มีส่วนร่วมในการดูแล พื้นฟูป่าไม้ ตลอดจนการใช้ประโยชน์ป่าไม้เพื่อดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่น ๆ เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ได้ ได้รับการยกย่องชื่นชม สามารถเป็นชุมชนตัวอย่างและศูนย์กลางของการเรียนรู้ของชุมชนอื่น ๆ ได้

สำหรับรางวัลชนะเลิศระดับประเทศได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานถ้วยรางวัลเป็นประจำทุกปี

ป่าชุมชนตัวอย่าง คือ ป่าชุมชนที่มีระบบและกระบวนการในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าอย่างเข้มแข็ง โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน สามารถเป็นตัวอย่างและศูนย์กลางในการเรียนรู้แก่ชุมชนอื่น ๆ

เกณฑ์การพิจารณาตัดสินรางวัลป่าชุมชนชนะเลิศระดับประเทศ ประกอบด้วย การมีคณะกรรมการดำเนินงานและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ชัดเจนเป็น

รูปแบบที่เผยแพร่ได้ มีการบูรณาการในทุกมิติ ทั้งระบบนิเวศ ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม วัฒนธรรม มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับหลักการจัดการป่าชุมชน โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม รวมถึงส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานและรักษาสິงแวดล้อมในชุมชนด้วย

ป่าชุมชน คนรักป่า

รางวัลป่าชุมชนชนะเลิศระดับประเทศ
ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๔

๑

ป่าชุมชนเขาวง ต.วังตะเข้ อ.หนองบัวระเหว จ.ชัยภูมิ
รางวัลป่าชุมชนชนะเลิศระดับประเทศ
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑

ความเป็นมา

ป่าชุมชนเขาวง มีพื้นที่ประมาณ ๖,๒๕๐ ไร่ ติดกับเขตอุทยานแห่งชาติไทรทอง จ.ชัยภูมิ มีลักษณะเป็นป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ

ระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

สภาพป่ามีความสมบูรณ์ อันเนื่องมาจากการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์เชิงอนุรักษ์ทำให้ป่าคงความอุดมสมบูรณ์ไว้ได้ เป็นแหล่งต้นน้ำสำหรับน้ำกินน้ำใช้ของหลายหมู่บ้าน ชุมชนมีการดำเนินกิจกรรม เพื่อใช้ประโยชน์เชิงอนุรักษ์ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การสร้างฝายชะลอน้ำ การรณรงค์ให้ชาวบ้านเลิกเผาถ่าน การให้ชาวบ้านหันมาร่วมกันทำเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้พื้นที่สาธารณประโยชน์จากบ้านโปร่งนคร จำนวน ๑๕๖ ไร่ แบ่งเป็นที่อาศัยและที่ทำกินให้กับชาวบ้านกลุ่มดังกล่าว เพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกตัดไม้ เผาถ่าน ให้หมดไป จัดให้มีชุดลาดตระเวนในการดับไฟป่าในฤดูแล้ง เพื่อให้ป่าคงความอุดมสมบูรณ์ต่อไป

การดำเนินงานและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

มีการดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง โดยเกิดจากการเรียนรู้และจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ในรูปแบบของประเพณีและความเชื่อ ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม สำหรับการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์จากการเรียนรู้ ได้แก่ การปลูกต้นไม้เสริมป่า การทำแนวกันไฟ การบวชป่า การปล่อยปลา เต่า กบ อึ่งอ่าง เพื่อขยายพันธุ์สัตว์ การลาดตระเวนป่า การกำหนดกฎระเบียบป่าชุมชนและป้ายรณรงค์ เป็นต้น อีกทั้งยังมีการสร้างฝายชะลอน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำเป็นแหล่งน้ำขนาดเล็กในป่าชุมชน เป็นแหล่งน้ำเพื่อดับไฟป่าและเพิ่มความชุ่มชื้นในพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด จนเกิดความอุดมสมบูรณ์และมอบผลิตผลจากป่าคืนสู่ชุมชนอย่างมากมาย อาทิ เห็ดนานาชนิด ไข่มดแดง ผักหวาน อีรอก ดอกกระเจียวและยาสมุนไพรหลายชนิด

มีการจัดการป่าชุมชนที่เป็นระบบและการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน คณะกรรมการป่าชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน แยกจากคณะกรรมการหมู่บ้านปกติ มีการจัดการป่าอย่างมีระบบโดยได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ คือ กรมป่าไม้ จัดกิจกรรมป้องกันและดับไฟป่าอย่างต่อเนื่อง การปลูกป่าเพิ่มเติมในที่ว่าง การจัดทำลานระเบียบป่า ร้านค้าป่าชุมชน สำหรับชุมชนนำของป่าพื้นบ้านมาขาย รวมถึงการที่มีภาคส่วนต่าง ๆ ในท้องถิ่น เข้าร่วมและสนับสนุนกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายปกครอง โรงเรียน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยไม่ปรากฏความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐและชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งความร่วมมือจากเครือข่ายกลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม ซึ่งส่งผ่านกระบวนการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น ในรูปแบบของการส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนได้สืบสานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชนสะท้อนว่า การจัดการป่าของคณะกรรมการป่าชุมชนหมู่บ้านเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เป็นไปตามลักษณะของการหาเลี้ยงชีพสำหรับกิน-ใช้ในครอบครัว โดยไม่มุ่งเน้นการสร้างผลผลิตจำนวนมากเพื่อจำหน่ายเชิงธุรกิจ มีการรณรงค์ให้ชุมชนในพื้นที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพ การจัดทำลานระบายน้ำ รักษาค้าป่าชุมชน สำหรับชุมชนนำของป่าพื้นบ้านมาขายแทนปุ๋ยเคมีเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน รวมทั้งการรณรงค์ใช้ปุ๋ยคอกจากฝูงวัวและยากำจัดแมลงที่หมักจากต้นสะเดา ทำให้ชุมชนได้บริโภคพืชผักที่ปลอดภัย มีสาร

ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้สมุนไพรตามธรรมชาติครบวงจร โดยได้ถ่ายทอดความรู้ หรือภูมิปัญญาชาวบ้านจากปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร

นอกจากนี้ ชุมชนได้จัดตั้ง **“นครพอเพียง”** โดยการจัดสรรที่ดินทำกินพร้อมส่งเสริมอาชีพแก่คนในชุมชนให้พึ่งพาตัวเองด้วยการทำเกษตรสวนผสม ปลูกผักปลอดสาร เลี้ยงปลานิล เลี้ยงหมูหลุม ชุมชนมีพืชผักผลไม้ที่เพาะปลูกมาแลกเปลี่ยนและซื้อขายกันในชุมชน ส่งผลให้เงินไม่รั่วไหลออกนอกชุมชน ชาวบ้านดำรงชีวิตแบบพอเพียง คนในชุมชนไม่มีหนี้สิน

๒ ป่าชุมชนบ้านกาป่าเปา ต.กาปลาตุก อ.แม่กา จ.ลำพูน รางวัลป่าชุมชนชนะเลิศระดับประเทศ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๒

ความเป็นมา

จากผืนป่าโบราณอันอุดมสมบูรณ์เมื่อ ๒๐๐ กว่าปีในอดีต ผู้คนอาศัยพึ่งพิงทรัพยากรจากป่าทำมาหากิน จนถึงการทำสัมปทานป่าไม้ ทำให้ป่าเสื่อมโทรมลงถึงที่สุดในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ป่าต้นน้ำถูกทำลาย แหล่งแล้งวิกฤติ ชาวบ้าน

จึงรวมตัวกันสร้างกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรจากป่าและฟื้นฟูสภาพป่า ปัจจุบันป่าฟื้นคืนความสมบูรณ์พร้อมความเข้มแข็งความสามัคคีของคนในชุมชน

ระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

สภาพป่ามีความสมบูรณ์พื้นที่ป่าชุมชนขนาด ๑๓,๐๐๐ ไร่ อุดมสมบูรณ์ด้วยไม้หลากหลายชนิด จากป่าโบราณที่เต็มไปด้วยไม้ขนาดใหญ่หายากต่าง ๆ ได้แก่ ประดู่ ป่า สักเสี้ยวป่า เต็ง รัง พลวง เหียง ตีนนก เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันภายในป่าชุมชนยังคงหลงเหลือหลักฐานให้เห็นถึงความสมบูรณ์ที่เคยมีในอดีต ปัจจุบัน ป่าชุมชนบ้านทาป่าเปาได้รับการฟื้นฟูในระยะ ๑๐ ปีที่ผ่านมา ทำให้ไม้หายากต่าง ๆ ได้รับการขยายพันธุ์ต่อ พร้อมด้วยพืชสมุนไพรกว่า ๕๐๐ ชนิดที่พบได้ง่ายในป่าชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งความรู้ให้กับเยาวชนและนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาที่เข้ามาศึกษาวิจัยด้านสมุนไพรได้อีกด้วย ผลของป่าไม้ที่สมบูรณ์ ยังทำให้เกิดแหล่งน้ำเพียงพอที่จะทำประปาภูเขา เพื่อส่งน้ำหล่อเลี้ยงชุมชน

การดำเนินการและการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของชุมชน

มีการจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นระบบมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คณะกรรมการป่าชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยสาเหตุหลักเกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของคนทั้งชุมชนสะท้อนให้เห็นจากจำนวนคณะกรรมการป่าชุมชนทั้งหมด ๙๐ คน คิดเป็น ๑ ใน ๓ ของจำนวนประชากรทั้งหมดของหมู่บ้าน ด้วยกำลังคนและกำลังความคิด เกิดเป็นแนวทางการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ คือ ความยากจนของชาวบ้าน จึงเกิดการจัดตั้งกลุ่ม

สัจจะออมทรัพย์ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเผยแพร่ส่งเสริมให้เกิดรายการหล่อเลี้ยงชุมชน ลดการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไปพร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรต่าง ๆ ในป่าชุมชน เช่น การสำรวจพันธุ์ไม้ สมุนไพรและการขยายพันธุ์ เป็นต้น

กิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนมีความหลากหลาย เช่น การสร้างฝาย การปลูกป่าเสริม การสำรวจพันธุ์ไม้ และสมุนไพรเพื่อขยายพันธุ์และนำมาใช้ประโยชน์

การดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิสัยทัศน์ที่เกิดจากความเห็นชอบร่วมกันของคนทั้งชุมชน เป็นต้นแบบในการสร้างกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน คือ **“คนกับป่า นำพาสู่ความสมดุลแบบยั่งยืน มีสถาบันการออม มีประกันสุขภาพ สวัสดิการ ปลอดภัย และสิ่งเสพติด ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามรอยพระราชดำริ”** ทำให้เกิดกิจกรรมที่สร้างองค์ความรู้ตามหลากหลาย เช่น กลุ่มแปรรูปสมุนไพร เพาะกล้าไม้ ปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มอนุรักษ์ดิน กลุ่มบัญชีครัวเรือน กลุ่มเลี้ยงปลา ผลิตน้ำส้มควันไม้ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่สร้างอาชีพและรายได้ได้อย่างยั่งยืนให้เกษตรกร ลดการพึ่งพิงทรัพยากรจากป่า ทำให้ป่าชุมชนบ้านทาป่าเปาฟื้นคืนความสมบูรณ์ได้อย่างยั่งยืน

๓

ป่าชุมชนบ้านห้วยไร่บุรพา ต.อุ้มมุง อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี

รางวัลป่าชุมชนชนะเลิศระดับประเทศ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓

ความเป็นมา

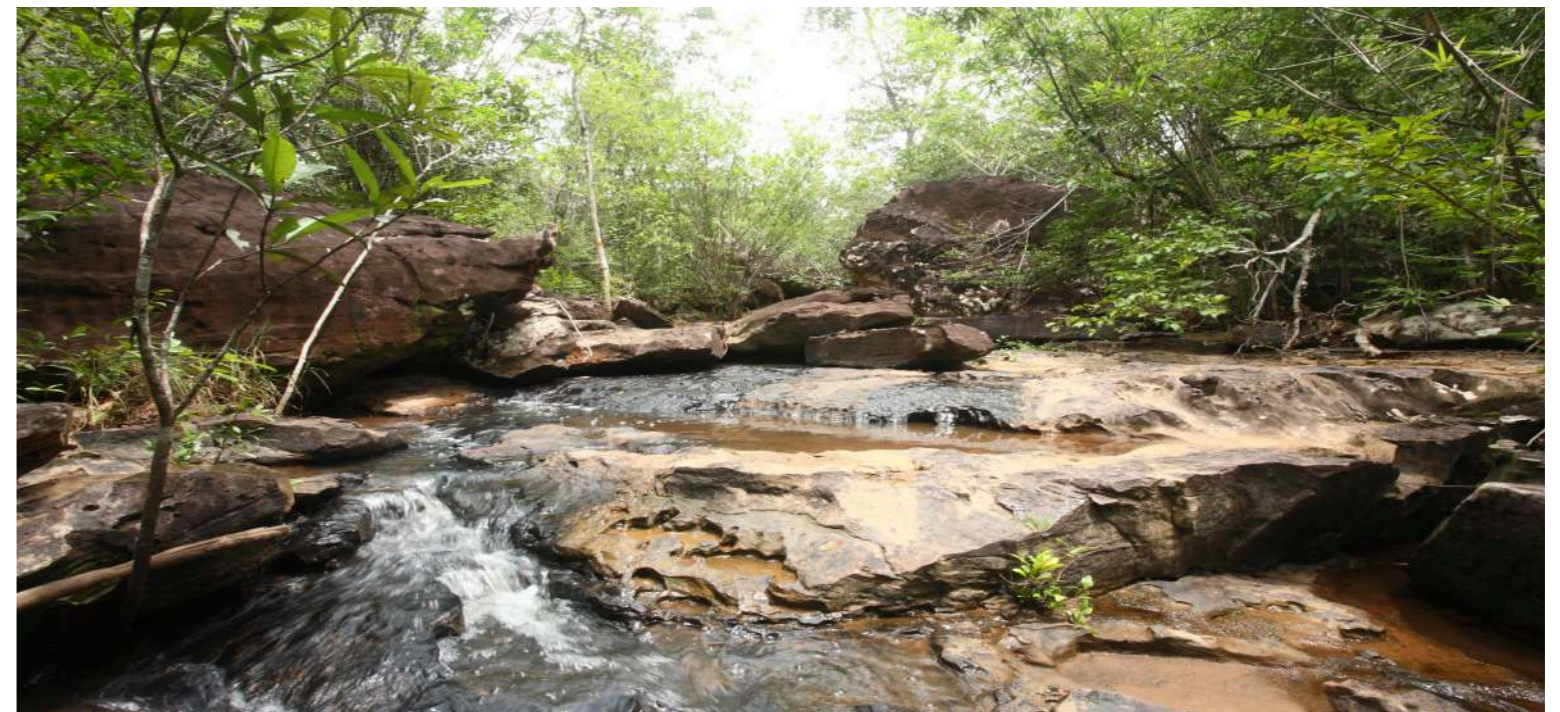
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ ความพยายามที่จะต่อสู้กับผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ก็ประสบความสำเร็จ การริเริ่มโครงการ “**ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า**” หรือ รสทป. จากความร่วมมือระหว่างกองทัพภาคที่ ๒ กับป่าไม้เขตจังหวัดอุดรธานี ได้เปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของคนในชุมชนให้มีจิตสำนึกในการใช้ประโยชน์จากผืนป่าร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ ไว้ให้เป็นมรดกที่สำคัญแก่ลูกหลานสืบต่อไป

ระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

สภาพป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ป่าชุมชนขนาด ๑,๕๕๕ ไร่ ๓ งาน ๒๐ ตารางวา มีสภาพป่าส่วนใหญ่เป็นลักษณะผสมระหว่างป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้งที่มีความอุดมสมบูรณ์มากและเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญแก่คนในชุมชน ซึ่งสามารถหาอาหารต่าง ๆ ได้ตามฤดูกาล

การดำเนินงานและการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของชุมชน

มีการจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นระบบ มีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภายหลังจากการเข้าร่วมเป็น “**ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า**” หรือ รสทป. ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการร่วมเป็นเครือข่ายป่าชุมชน เพื่อสอดส่องดูแลความเรียบร้อยบริเวณรอบพื้นที่ป่า โดยการมีการจัดการทำด้านตรวจการณ์ สร้างหอดูไฟลาดตระเวนในการป้องกันรักษาป่าและป้องกันไฟป่า กลุ่มสมาชิก รสทป. ของป่าชุมชนบ้านห้วยไร่บุรพาแห่งนี้ ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากกองทัพภาคที่ ๒ และป่าไม้เขตจังหวัดอุดรธานี นอกจากนี้ ยังมีการจัดโครงการจิตอาสา

รักษป่าชุมชน โดยการนำเยาวชนในท้องถิ่นเข้ามาศึกษาเรียนรู้ระบบการจัดการป่าชุมชนร่วมกับคณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อให้เยาวชนเป็นแกนนำที่เข้มแข็งในการดูแลรักษาป่าต่อไปในอนาคต

คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านห้วยไร่บุรพา ใน ๔ มิติหลัก ดังนี้

- ใช้เป็นแหล่งต้นน้ำ
- ใช้เป็นแหล่งเก็บหาไม้ฟืน ของป่า อาหารป่าและสมุนไพร
- ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาหาความรู้และพักผ่อนหย่อนใจ
- ใช้เป็นทำเลเลี้ยงสัตว์

นอกจากนี้ ป่าชุมชนบ้านห้วยไร่บุรพา ยังมีแผนงาน
ในอนาคตที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยมีเป้าหมายที่จะ
ขยายการสร้างเครือข่ายป่าชุมชนในพื้นที่ตำบลอุ้มผาง ให้
กว้างขวางและเข้มแข็งยิ่งขึ้น มีการวางแผนที่จะปลูกป่า
เพิ่มเติม ทำแนวกันไฟ จัดเวรยามเฝ้าระวังไฟป่าและดับ

ไฟป่า เสริมสร้างศักยภาพกลุ่มเยาวชนจิตอาสา จัดทำ
ศูนย์ข้อมูลป่าชุมชนถ่ายทอดความรู้แก่บุคคลที่สนใจและ
เครือข่ายป่าชุมชน พร้อมกับมีการสำรวจเส้นทาง เพื่อจัด
ทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

การดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิด ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ป่าชุมชนบ้านห้วยไร่บุรพา ได้มีการลดการใช้พลังงาน
ด้วยการใช้พลังงานทดแทนจากเศษไม้ปลายไม้จากป่าชุมชน
มาใช้เป็นเชื้อเพลิงในครัวเรือน เพื่อลดการใช้พลังงาน
ไฟฟ้า ก๊าซหุงต้มและน้ำมัน นอกจากนี้ชุมชนยังส่งเสริมการ

รณรงค์ให้ใช้เครื่องจักสานและวัสดุธรรมชาติที่ย่อยสลาย
ง่ายในภาคครัวเรือน มีการแยกขยะ การใช้น้ำหมักชีวภาพใน
การบำบัดขยะอินทรีย์ เพื่อเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อม อีกทั้ง
ยังประหยัดค่าใช้จ่ายได้อีกด้วย เพราะไม่จำเป็นต้องพึ่งพา
วัตถุดิบจากภาคอุตสาหกรรม

ป่าชุมชนบ้านกลาง ต.บางเตย อ.เมือง จ.พังงา

รางวัลป่าชุมชนชนะเลิศระดับประเทศ
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๔

ความเป็นมา

พื้นที่ดั้งเดิมเป็นป่าชายเลน จนระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๓๒ มีการสัมปทานเหมืองแร่ จึงมีผลกระทบอย่างหนักต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชน และในที่สุดจากพื้นที่

ว่างเปล่าก็ได้รับการฟื้นฟูด้วยการร่วมแรงร่วมใจปลูกและพัฒนาพื้นที่ขึ้นมาใหม่ ใช้เวลาถึง ๑๙ ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ในการสร้างป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์ดั้งเดิม

ระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคม
และวัฒนธรรม

เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ และพันธุ์ไม้ชายเลนชนิดต่าง ๆ เช่น โกงกาง แสม ตาตุ่มทะเล จิกทะเล เป็นต้น

เป็นระยะเวลายาวนานเกือบ ๒๐ ปี ที่ชาวบ้านร่วมมือกันฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่ง จนป่าชายเลนมีความอุดมสมบูรณ์ สามารถใช้เป็นแหล่งอาหาร แหล่งดำรงชีวิต ราษฎรในชุมชนจึงตระหนักถึงความสำคัญของผืนป่า ซึ่งทำให้เกิดจิตสำนึกที่จะร่วมกันรักษาและพยายามฟื้นฟูป่าให้คงสภาพสมบูรณ์ตลอดไป รวมถึงถ่ายทอดความคิดดังกล่าวจากรุ่นสู่รุ่นและเสริมสร้างให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ โดยใช้คำสอนทางศาสนาและกฎกติกาป่าชุมชน ควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ไปพร้อม ๆ กันเพื่อชุมชนจะได้มีป่าไว้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

เป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน นับตั้งแต่การจับสัตว์น้ำ การนำพืชสมุนไพรจากป่ามาใช้ประโยชน์ การนำไม้จากป่ามาใช้สอย เป็นต้น ทำให้ชาวชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้เกิดความเคารพในกติการ่วมกัน จากการใช้กฎกติกาป่าชุมชน เกิดความร่วมมือร่วมใจจากชาวชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคี ชาวชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

การดำเนินงานและการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของชุมชน

• จัดสรรพื้นที่สำหรับใช้สอย อนุรักษ์และปลูก
ฟื้นฟู กิจกรรมที่ดำเนินการในป่าชุมชน คือ กั้นพื้นที่ส่วน
หนึ่ง จำนวน ๓ แปลง รวมเนื้อที่ประมาณ ๓,๑๕๖ ไร่ เป็น
ป่าชุมชน ปลูกเสริมพื้นที่จากที่ดินว่างเปล่าและเสื่อมโทรม
ให้เป็นป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ปลูดยังพันธุ์สัตว์น้ำ
เพิ่มเติม เพื่อให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่สมบูรณ์ แล้ว
กำหนดกฎกติกาป่าชุมชน

• ทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ระยะทาง ๘๔๓ เมตร
และตัดป้ายพันธุ์ไม้ เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม จัดตั้งศูนย์การ
เรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยวและเยาวชน
จากท้องถิ่นอื่น

การดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิด ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ชาวชุมชนตระหนักในคุณค่าความสำคัญของป่า
ชายเลน ร่วมกันฟื้นฟูรักษา มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน
ไม่เห็นแก่ได้ละเมิดกฎกติกา รักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ
เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ต.หนองโรง อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี

รางวัลป่าชุมชนชนะเลิศระดับประเทศ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๕

ความเป็นมา

ในอดีตที่ผ่านมาบ้านห้วยสะพานมีป่าไม้ที่อุดม
สมบูรณ์เต็มไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด ต้นไม้ส่วนใหญ่จะเป็น
ไม้ขนาด ๔-๖ คนโอบ ในป่ามีความร่มรื่น มีต้นไม้ที่สำคัญ
หลากหลายชนิด มีสัตว์ป่านานาชนิด และมีน้ำในลำห้วยไหล
ตลอดทั้งปี ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๘๘

มีการสร้างทางรถไฟ เพื่อใช้ในสงครามทหารญี่ปุ่น ได้เกณฑ์
เชลยศึกเข้ามาตัดต้นไม้ เพื่อทำหมอนรถไฟ ใช้ทำฟืนหลา
ทำสะพาน ค่ายทหาร ต่อจากนั้นเป็นต้นมา ชีวิตความเป็น
อยู่ของราษฎรและบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง
รวมทั้งชาวบ้านห้วยสะพานและป่าไม้บริเวณบ้านห้วยสะพาน

ถูกตัดนำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ มากขึ้น โดยราษฎรในพื้นที่ และต่างพื้นที่ ได้ตัดไม้ไปทำบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การทำไม้พินหลาและตัดไม้เพื่อนำไปเผาถ่าน เพื่อใช้สอยและเพื่อค้าขาย ต่อมามีการตั้งโรงงานกระดาษขึ้นที่อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ได้มีการขอใช้พื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ ตัดไม้รวก ไม้ไผ่ มาทำเยื่อกระดาษ ตัดต้นไม้มาทำพินหลาเพื่อทำเป็นเชื้อเพลิง และเมื่อต้นไม้ถูกโค่นลง ป่าเริ่มเสื่อมโทรม ราษฎรในพื้นที่ รวมทั้งที่มาจากพื้นที่อื่น ได้เริ่มเข้ามาจับจอง และแผ้วถางป่าเป็นที่ทำกิน ซึ่งในช่วงแรกนี้การบุกรุกยึดถือครอบครองเป็นไปอย่างช้า ๆ

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๖ ได้มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นหลายแห่ง จึงมีนายทุนเข้ามาสนับสนุนเงินทุนให้ชาวบ้าน ปลุกอ้อยและมันสำปะหลัง ชาวบ้านเริ่มปลูกพืชชนิดนี้กันอย่างกว้างขวางและได้มีการขยายพื้นที่ของหมู่บ้านด้วย โดยในช่วงนั้นได้มีการนำเครื่องจักร ได้แก่ รถแทรกเตอร์เข้ามาทำการแผ้วถางป่า ป่าจึงถูกบุกรุกอย่างรวดเร็ว ใช้เวลาไม่กี่ปีพื้นที่ป่าถูกทำลายไปมากแม้แต่ต้นไม้เล็ก ๆ สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย สิ่งที่เข้ามาทดแทนก็คือความแห้งแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ขาดแคลนน้ำ อากาศร้อน ความชื้นในดินเกือบไม่มี ธรรมชาติที่สวยงามก็หมดไปคงหลงเหลือเพียงต้นไม้ที่แตกต่างต่อเดิม ชาวบ้านที่เคยใช้พื้นที่ป่าเลี้ยงสัตว์ได้รับ

ความเดือดร้อน เนื่องจากไม่มีพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์เช่นแต่ก่อน ถูกข่มขู่ไม่ยอมให้เข้าเขตที่มีการแผ้วถางป่า กลุ่มนายทุนผู้มีอิทธิพลและกลุ่มอิทธิพลในชุมชนร่วมมือกันบุกรุกพื้นที่ ทั้งกันไว้เพื่อเป็นของตน ญาติและเพื่อการค้า ซึ่งมีชาวบ้านบางกลุ่มร่วมมือด้วย บางกลุ่มมีการต่อต้าน การกระทบกระทั่งของชาวบ้านเริ่มเกิดขึ้นในขณะนั้น จากชุมชนที่เคยสงบสุข อยู่กันแบบพี่น้อง ชีวิตชาวบ้านห้วยสะพานเริ่มเปลี่ยนไป ความเดือดร้อนเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เกิดการวิวาทวิวาทกันต่าง ๆ นานา พร้อมทั้งชาวบ้านร่วมกันต่อต้านกลุ่มนายทุนผู้มีอิทธิพล ไม่ยอมให้มีการแผ้วถางป่า เกิดการรวมตัวของบุคคลในชุมชนเพื่อปรึกษาหารือกัน ระดมความคิดและลงมติว่า ชาวบ้านห้วยสะพาน **“ต้องเอาที่ดินบริเวณป่าไม้ที่ถูกบุกรุกและเป็นพื้นที่ดินที่เป็นสาธารณประโยชน์คืนจากกลุ่มนายทุน”** โดยการส่งกรรมการชุดแรกเข้าไปเจรจา ขอร้องต่อกลุ่มนายทุน ผลปรากฏว่าทางกลุ่มป่าชุมชนบ้านห้วยสะพาน เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวชุมชน ๔ บ้าน เพราะต้องการช่วยกันปกป้องดูแลรักษาป่าอย่างเข้มแข็ง แต่นายทุนและผู้บุกรุกไม่ยินยอม ชาวบ้านห้วยสะพานจึงต่อต้านเรื่อยมา มีการกระทบกระทั่งกันบ้างในบางเวลา จนถึงขั้นเกิดการลอบทำร้ายกันโดยการใช้กำลัง และอาวุธ จนในที่สุดเกิดการสูญเสียชีวิตผู้คน ในการต่อต้านครั้งนั้นไปหลายคน

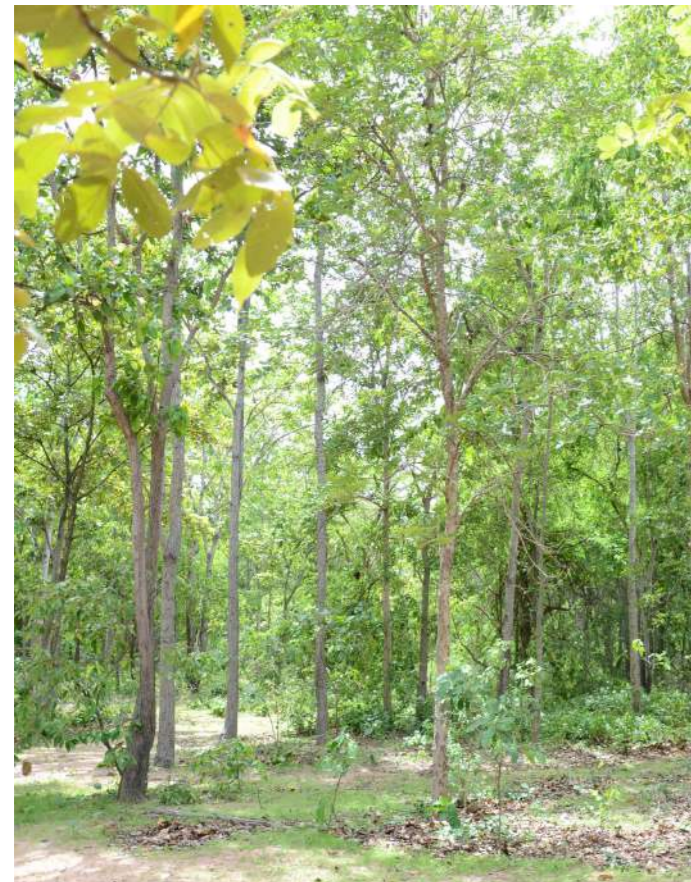
หลังจากนั้นคณะทำงานชุดเดิมพร้อมชาวบ้านจึงช่วยกันทำแนวเขตเพื่อป้องกันมิให้ผู้ใดรุกล้ำเข้ามาอีก โดยใช้แนวต้นไม้ที่ขึ้นตามธรรมชาติ และในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้มีการรังวัดและปักหลักเขตด้วยเสาคอนกรีตและทำคันดินเป็นแนวเขตป่า มีเนื้อที่วัดได้ประมาณ ๑,๐๐๘ ไร่ จากนั้นต่อมาชาวบ้านห้วยสะพานทั้ง ๔ หมู่บ้าน ได้ร่วมกันปลูกต้นไม้ลงในบริเวณที่ป่าแห่งนี้ ป่าที่เคยถูกทำลายเป็นประจำทุกปี ปีละหลายครั้ง และช่วยกันดูแลรักษาจากสภาพป่าที่ราบมีต้นไม้เหลือเล็กน้อย ในปัจจุบันกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

ระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบ เดิมเป็นป่าไม้เบญจพรรณ แต่หลังจากที่มีการบุกรุกตัดต้นไม้ใหญ่ สภาพป่าจึงเปลี่ยนแปลงไป ต้นไม้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน จึงเป็นไม้รุ่นสองที่เกิดจากต่อไม้และลูกไม้

ปัจจุบันมีสภาพเป็นป่าเต็งรัง โดยจำแนกพื้นที่เป็น ๒ ชนิด คือ ป่าธรรมชาติ และป่าปลูก โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

- ป่าชั้นนอก เรียกว่า ป่าเพื่อการใช้สอย มีเนื้อที่ประมาณ ๕๕ ไร่
- ป่าชั้นกลาง เรียกว่า ป่าปลูกเสริม มีเนื้อที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่
- ป่าชั้นใน เรียกว่า ป่าเพื่อการอนุรักษ์ มีเนื้อที่ประมาณ ๗๕๓ ไร่

การดำเนินงานและการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของชุมชน

- กิจกรรมการป้องกันดูแลรักษาป่า มีการลาดตระเวน ป้องกันรักษาป่า ทำแนวกันไฟและป้องกันไฟป่า ทุกปี ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี จะมีอาสาสมัครทั้งนักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ มาร่วมกิจกรรมทำแนวป้องกันไฟป่า

- กิจกรรมปลูกต้นไม้และบำรุงรักษา คณะกรรมการป่าชุมชนและกลุ่ม รสทป. ห้วยสะพานสามัคคี ได้ดำเนินการและร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนและบริเวณหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ จนถึงปัจจุบัน

- มีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น จัดทำป้ายคำขวัญเชิญชวนจัดนิทรรศการและแสดงผลงานกับหน่วยงาน

ต่าง ๆ ถ่ายทำสารคดีเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การทำงานของคณะกรรมการป่าชุมชนและกลุ่ม รสทป. ตลอดจนชุมชนบ้านห้วยสะพาน เป็นต้น

- ศูนย์การเรียนรู้เรื่องป่าชุมชน หลังจากสำนักงานป่าไม้ จังหวัดกาญจนบุรี ได้เข้ามาสนับสนุนแนะนำให้ความรู้ในเรื่องป่าชุมชนแก่ชาวบ้านห้วยสะพาน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ต่อมาชุมชนบ้านห้วยสะพานได้มีโอกาสให้การต้อนรับคณะบุคคลจากหน่วยงานภาครัฐและประชาชน ที่ขอเข้ามาศึกษา ดูงานด้านการบริหารจัดการของชุมชน ในเรื่องป่าอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยในพื้นที่ป่าชุมชนได้มีการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาดูงานของผู้เข้ามาศึกษาธรรมชาติ

- เชื่อมโยงกับผู้นำชุมชนอื่น ๆ และองค์กรต่าง ๆ ซึ่งต่อมาได้มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายป่าชุมชน

การดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิดตาม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี และชุมชนทั้ง ๔ หมู่บ้าน ได้น้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการป่าและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ขึ้นในหมู่บ้าน โดยนำวัตถุดิบในป่า เช่น ต่อไม้ประดิษฐ์ นำพืชอาหารป่าในป่าชุมชนมาบริโภคและจำหน่ายเป็นรายได้เสริมของครอบครัว การปลูกผักสวนครัวไว้บริโภค การผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้ในการเกษตรแทนการใช้ปุ๋ยเคมี

ป่าชุมชนบ้านดงห้วยเย็น ต.บ้านโอง อ.บ้านโอง จ.ลำพูน

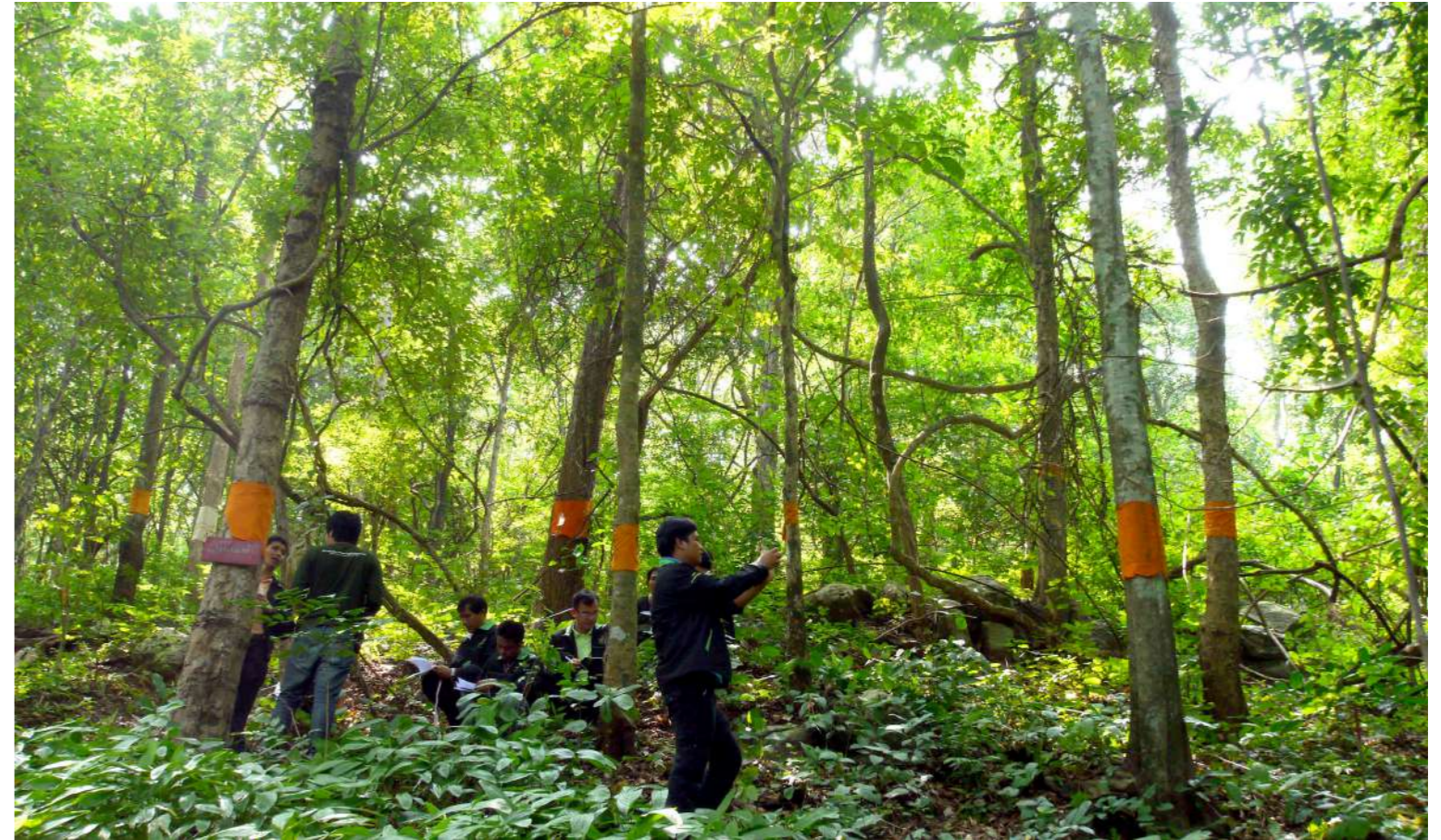
รางวัลป่าชุมชนชนะเลิศระดับประเทศ
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๖

ความเป็นมา

ในอดีตบ้านดงห้วยเย็น มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์และมี สัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่ ต้นไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ที่มีค่า เช่น สัก ประดู่ มะค่าโมง แต่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้มีนายทุนยื่น เรื่องขอเช่าพื้นที่จากกรมป่าไม้ เพื่อทำเหมืองแร่ ในระหว่าง การสำรวจแร่ นั้น นายทุนได้ลักลอบตัดต้นไม้ออกไป สร้าง ความไม่พอใจให้แก่ชาวบ้านเป็นอย่างมาก แต่ไม่สามารถ ดำเนินการทางกฎหมายได้ เนื่องจากเกรงกลัวอิทธิพลของ นายทุน หลังการสำรวจแร่แล้วพบว่าบนดอยกานมีแร่เพียง

เล็กน้อยเท่านั้น ไม่สามารถเปิดสัมปทานได้ นายทุนจึงได้ขาย ที่ทำกินของชาวบ้านให้นายทุนใหม่ แต่ชาวบ้านไม่ยินยอม ให้นายทุนขายที่ทำกินต่อ จึงเกิดปัญหาเรื่องที่ดินระหว่าง นายทุนกับชาวบ้าน กระทั่งนายทุนถอนตัวออกจากพื้นที่ ชาวบ้านจำนวนมากพากันเข้าไปบุกกรุกป่าเพื่อจับจองที่ทำกิน ทำให้สภาพป่าเกิดความแห้งแล้ง สัตว์ป่าอพยพไปอยู่ที่อื่น ขาดแคลนแหล่งน้ำใช้ในการทำเกษตร

ต่อมาผู้นำชุมชน ได้เข้าไปปลูกเสริมป่าทำฝายชะลอ น้ำ เพื่อฟื้นฟูสภาพป่า รวมถึงสร้างจิตสำนึกให้แก่ชาวบ้าน ร่วมกันอนุรักษ์ปกป้องดูแลรักษาป่าไม้ ไม่ให้ใครมาบุกรุก ที่ดินเพิ่มเติมอีก

มีการนำน้ำจากห้วยปู่คำมาทำประปาภูเขา ส่งลงมา ให้ชาวบ้านดงห้วยเย็นใช้ในการอุปโภคบริโภค และได้มีการ จัดประเพณีสืบชะตาต้นน้ำขึ้นทุกปีในวัน ๘ ค่ำ เดือน ๘ เพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ปกปักรักษาผืนป่าแห่งนี้ เอาไว้ให้ลูกหลาน

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ บ้านดงห้วยเย็นได้เข้าร่วมโครงการ ป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ โดยราษฎรเข้าร่วมฝึกอบรมหลักสูตร ป่าชุมชนและได้รับเงินอุดหนุนให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ปลูก ป่า บวชป่า จัดทำฝายดักตะกอนความชุ่มชื้น และเยาวชน ได้เข้าร่วมกิจกรรมค่ายเยาวชนกล้ายิ้ม ทำให้ราษฎรและ เยาวชนในหมู่บ้านเกิดความสำนึกร่วมกันดูแลรักษาป่า

ผู้นำชุมชนในปัจจุบัน ได้สืบทอดเจตนารมณ์ จากผู้นำคนก่อน ๆ ในเรื่องการดูแลรักษาป่า โดยได้ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่นเพื่อของบประมาณสนับสนุนมาใช้ในการลาดตระเวนป่าและทำกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการดูแลรักษา

ความสามัคคีของชาวบ้าน ทำให้ผืนป่าที่ประสบวิกฤตอย่างมากเมื่อกว่า ๓๐ ปีก่อน ทั้งจากการถูกนายทุนขอเช่าพื้นที่เพื่อทำเหมืองแร่ แต่กลับลักลอบตัดต้นไม้ในระหว่างการสำรวจแร่ อีกทั้งยังถูกประชาชนบุกรุกจับจองที่ดินทำกิน จนกลายเป็นป่าเสื่อมโทรมและส่งผลให้น้ำจากป่า ซึ่งใช้เพื่อการเกษตรแห้งแล้ง แต่ชาวบ้านร่วมกันต่อสู้ พลิกฟื้นป่าแห่งนี้ให้กลายเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้งและร่วมกันจัดตั้งให้เป็นป่าชุมชน

ระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ป่าชุมชนบ้านดงห้วยเย็น เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า โดยป่าชุมชนแห่งนี้มีนกยูงมากเป็นอันดับ ๒ ของประเทศ

- เป็นแหล่งสมุนไพรและพืชพรรณต่าง ๆ
- เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ที่มีลำห้วยและตาน้ำ ๓ แห่ง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดประปาภูเขาและระบบชลประทานหล่อเลี้ยงเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน โดยเฉพาะ **“ห้วยปู่คำ”** ที่นอกจากจะเป็นแหล่งน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตให้ชาวชุมชนแห่งนี้แล้ว ยังเป็นสถานที่ที่ยึดเหนี่ยวสักการบูชาของชาวบ้าน โดยมีประเพณีสืบทอดต้นน้ำห้วยปู่คำ ประเพณีบวชป่า ประเพณีฟังธรรมปลาช่อน ทุกปี เพราะเชื่อว่าจะทำให้เทพอารักษ์บันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล
- เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในชุมชน และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน
- เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติของนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

การดำเนินงานและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

- จัดกิจกรรมการป้องกันดูแลรักษาป่าไม้ จัดชุดออกลาดตระเวนและออกสำรวจพื้นที่ป่าชุมชน เผื่อระวังรักษาป่า เดือนละ ๒ ครั้ง หากมีเหตุการณ์ผิดปกติให้แจ้งคณะกรรมการป่าชุมชนทันที
- ทำฝายต้นน้ำแบบผสมผสาน สร้างฝายดักตะกอนในบริเวณป่าชุมชน
- จัดทำแนวกันไฟและป้องกันไฟป่าในพื้นที่ป่าชุมชนทุกปี โดยได้รับความร่วมมือจากราษฎรในหมู่บ้านเป็นอย่างดี
- ปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมของป่าชุมชน ปลูกป่าเพิ่มเติมและจัดกิจกรรมบวชป่า ปลูกหญ้าแฝกเพื่อรักษาหน้าดินและกันแนว ป้องกันการพังทลายของหน้าดิน
- จัดกิจกรรมเดินป่า เพื่อศึกษาธรรมชาติและศึกษาสมุนไพรในป่าชุมชน
- กิจกรรมรณรงค์สร้างจิตสำนึกรักษ์ป่า จัดทำป้ายแนะนำป่าชุมชนบ้านดงห้วยเย็น ร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ จัดประชุมสมาคมเพื่อร่างกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

การดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ชาวบ้านมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบพอเพียง อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชุมชนและหมอสมุนไพรที่มีชื่อเสียง เช่น นายอินสม สิทธิตัน ทำให้บ้านดงห้วยเย็น เป็นที่รู้จักและยอมรับในวงการแพทย์ทางเลือกแผนไทย โดยได้รับการยกย่องจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๖ ด้านการแพทย์แผนไทยแบบองค์รวม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑

๓

ป่าชุมชนบ้านแม่กีดหลวง ต.แม่กาษา อ.แม่สวด จ.ตาก

รางวัลป่าชุมชนชนะเลิศระดับประเทศ
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗

ความเป็นมา

เดิมป่าผืนนี้เป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติแม่ละเมา ภายหลังได้รับอนุมัติให้จัดตั้งเป็นป่าชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และยังเป็นป่าผืนสุดท้ายที่เป็นเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงผู้คนบ้านแม่กีดหลวง มีเนื้อที่ทั้งหมด ๕,๒๕๐ ไร่ ครอบคลุมเนื้อที่ ๖ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่กีดหลวง บ้านแม่กีดใหม่ บ้านไทยสามัคคี บ้านใหม่ริมเมย บ้านใหม่พัฒนา และบ้านแม่กีดใหม่ดอนสว่าง

ในอดีต ป่าถูกบุกรุกทำลายจากการเข้ามาจับจองพื้นที่ทำไร่เลื่อนลอยของชาวบ้านในพื้นที่และกลุ่มผู้มีอิทธิพลนักธุรกิจ ทำให้สภาพป่าบริเวณนี้เกิดความเสื่อมโทรม

ท่านพระครูบาทูโชย กาญจนโณ หรือพระครูศิริรัตนภรณ์ หรือที่ชาวบ้านในพื้นที่ต่างยกย่องให้เป็น **“เทพเจ้าแห่งลุ่มแม่น้ำเมย”** เป็นผู้ผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์

ป่าไม้ ด้วยดำริว่า **“มีป่าย่อมมีน้ำ มีน้ำย่อมทำให้เกิดชีวิต”** และชาวบ้านก็จะได้พึ่งพาประโยชน์มหาศาลจากป่าผืนนี้ ในตอนแรกท่านปรารถนาที่จะรุดงค์ ไปยังประเทศพม่า หากแต่เกิดสงครามชนกลุ่มน้อยขึ้น ท่านจึงต้องตัดสินใจหยุดพักการเดินทางอยู่ที่ อ.แม่สวด เดิมท่านตั้งใจอยู่เพียงแค่ ๑ พรรษา แต่ต่อมามันตัดสินใจอยู่พัฒนาวัดมาตามุสธร์นและเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์ป่าไม้ในเวลาต่อมา จนได้รับการยกย่องให้เป็นพระนักพัฒนาป่าบ้านแม่กีดหลวง

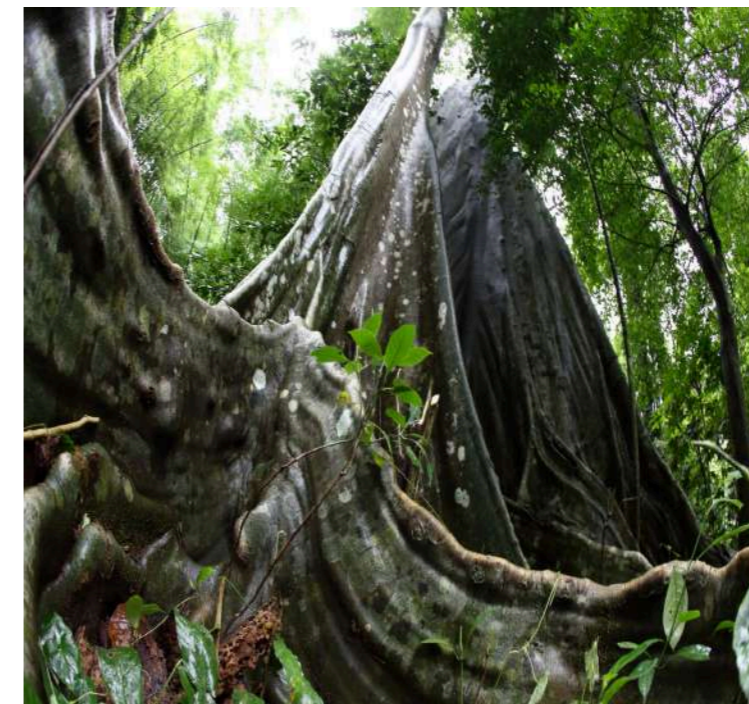
แรกเริ่มของการอนุรักษ์ป่า ครูบาทูโชย ให้กันพื้นที่ข้างลำห้วยออกไป ๒๐ เมตร เพื่อกันเป็นพื้นที่สงวน ห้ามมิให้ชาวบ้านเข้าไปทำไร่ทำนา เพราะเกรงว่าน้ำจะแห้งไปจากป่าและชาวบ้านจะไม่มีน้ำใช้

ระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ป่าชุมชนบ้านแม่กีดหลวงมีลักษณะทางภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงสลั่บห้วย มีลักษณะเป็นป่าดงดิบและป่าเบญจพรรณ มีลำห้วยที่มีน้ำไหลตลอดปี ลำห้วยสำคัญได้แก่ ห้วยขนุนและห้วยแม่ปะ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหล่อเลี้ยงผู้คนในพื้นที่

มีถ้ำอยู่ ๔ แห่ง คือ ถ้ำโขง ถ้ำเสือ ถ้ำกิวป่าไผ่ และถ้ำพระเจ้าแก้วน้ำตก ที่สำคัญ คือ น้ำตกห้วยขนุน มีต้นมะเดื่อชุมพรขนาด ๒๓ คนโอบ แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าผืนนี้ได้เป็นอย่างดี สัตว์ป่าที่พบ ได้แก่ เก้ง หมูป่า หมี กิ้งก่าบิน เป็นต้น พบพรรณไม้ยืนต้นหลากหลายชนิด กระจายตัวปกคลุมทั่วทั้งพื้นที่ ที่สำคัญ ได้แก่ ตะเคียนทอง ประดู่ ยางนา ไผ่ซาง ไผ่ไร่ เป็นต้น

ป่าชุมชนบ้านแม่กีดหลวง มีการผสมผสานความร่วมมือของท้องถิ่นอย่างโดดเด่น โดยยึดหลัก **“บวร”** (บ้าน - วัด - โรงเรียน) ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่

ลักษณะเด่นของป่าชุมชนบ้านแม่กีดหลวง คือ ผสานความเชื่อ ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาและประเพณีล้านนาดั้งเดิมเข้ากับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาป่าต้นน้ำ เช่น พิธีสืบชะตาป่า ที่มีความเชื่อว่าจะช่วยต่ออายุต้นไม้ให้มีอายุยาวนานขึ้น แต่แตกต่างจากท้องที่อื่นตรงที่ใช้ผ้าสี ๓ สี แทนผ้าสีเหลือง เนื่องจากในอดีตเคยผูกผ้าสีเหลืองแล้วมีเหตุการณ์ไม่ปกติเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเป็นเพราะเจ้าป่าเจ้าเขาไม่พอใจ จึงเปลี่ยนมาใช้ผ้า ๓ สี ผูกต้นไม้แทน

ภูมิปัญญาที่โดดเด่น คือ การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร เช่น การทำลูกประคบจากสมุนไพรพื้นบ้าน การนึ่งถ่าน (นึ่งโอง) เป็นภูมิปัญญาที่คิดค้นขึ้นสำหรับหญิงหลังคลอดบุตร โดยการใช้สมุนไพรในท้องถิ่น การทาบหม้อเกลือ การอยู่เฝ้า ที่ช่วยดูแลอาการหญิงหลังคลอดบุตร การอบสมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง ขับของเสียจากร่างกาย

จากการฟื้นฟูป่าเป็นเวลา ๓ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๗ ป่าเริ่มมีความอุดมสมบูรณ์ มีความงามตามธรรมชาติ ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น จากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มีคำขวัญว่า **“ป่าดี น้ำดี คินธรรมชาติ”** ชาวชุมชนมีรายได้จากการทำที่พักโฮมสเตย์ ๔๐ หลังคาเรือน และจากการเป็นมัคคุเทศก์นำทางท่องเที่ยว

การดำเนินงานและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

- การจัดประชาคมหมู่บ้าน เพื่อหารือเรื่องการแก้ไขปัญหาป่าและน้ำ โดยมีผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านจากทุกหมู่บ้าน เข้าร่วมกำหนดแนวทางในการดูแลรักษาป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของประชาชน
- การป้องกันไฟป่า โดยให้ความรู้แก่ประชาชนเรื่องการเก็บของป่าด้วยการห้ามเผา และจัดกิจกรรมทำแนวกันไฟ
- สร้างฝายชะลอน้ำและฝายแม้ว เพื่อสร้างความชุ่มชื้น และช่วยลดปัญหาไฟป่า อีกทั้งยังสามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อเป็นประปาหมู่บ้านและเอื้อต่อการทำเกษตรของคนในชุมชน
- จัดทำแนวเขตป่าชุมชน โดยการปักหลักเสาคอนกรีต

ถาวรและกำหนดพิกัด GPS เพื่อแสดงหลักเขตป่าชุมชนให้ชัดเจน ป้องกันปัญหาการบุกรุกที่ทำกิน

- ปลูกป่าทดแทนในโอกาสสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ปลูกจิตสำนึกรักษ์ป่าของชาวชุมชนผ่านความเชื่อหรือพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีทำบุญสืบชะตาหลวง ที่เชื่อกันว่าจะเป็นการต่ออายุต้นไม้ให้มีชีวิตยาวนานขึ้น มีการเตรียมต้นไม้ประมาณ ๑๒,๐๐๐ ต้น เพื่อปลูกซ่อมแซมพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกทำลาย กิจกรรมปลูกต้นมหาโพธิ์

- พิพิธภัณฑสถานชุมชน จัดแสดงภูมิปัญญาและมรดกตกทอดของชุมชน เช่น พระพุทธรูปแกะสลักจากรากไม้ล้ม ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนในการดูแลรักษาป่า
- การสร้างศาลาป่าชุมชนเพื่อเป็นจุดตรวจเวรยามในป่าและใช้กิจกรรมปลูกจิตสำนึกการดูแลป่า
- อบรมแกนนำชาวบ้านผ่านแผนงานกิจกรรม **“ก๋อ สายใย สานใจคนรักป่า”** เป็นเวทีเสวนาปัญหาเรื่องการจัดการดูแลป่า พร้อมทั้งหารือแนวทางแก้ไขปัญห
- ปลูกต้นไม้เป็นแนวเขตระหว่างที่ทำกินกับป่าชุมชน และพื้นที่ทำกินของราษฎรเพื่อให้เป็นแนวรั้วธรรมชาติ โดยคัดเลือกชนิดไม้ใช้สอยหรือกินได้
- กิจกรรมปลูกหญ้า เพื่อเป็นแหล่งรักษาความชุ่มชื้น

และวัตถุประสงค์ โดยยอดอ่อนสามารถเก็บกินได้ ส่วนเถาแก่นำมาสร้างสรรคเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ นำรายได้เข้าชุมชนหลักหมื่นบาท

- กำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน เช่น ผู้ใดบุกรุกแผ้วถางป่าให้คิดโทษปรับ ๑๐,๐๐๐ บาท พร้อมกับยึดพื้นที่คืน เฝ้าถ่านในเขตป่าหวงห้ามโดยมิได้รับอนุญาตปรับกระสอบละ ๕๐๐ บาท สำหรับเงินที่ได้จากการปรับโทษผู้กระทำผิดจะฝากไว้ใน **“กองทุนรักษาป่า”** เพื่อใช้ในกิจการสาธารณประโยชน์ต่อไป
- ด้านการปลูกฝังจิตสำนึกและความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชนได้บรรจุวิชาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนในโรงเรียนประจำอำเภอ โดยมีหลักสูตรเสริมด้านการทำฝายชะลอน้ำพร้อมกับอบรมแกนนำเยาวชน ๕ หมู่บ้าน ภายใต้กิจกรรม **“เรารักษ์ลำห้วยแม่กืดหลวง”** ณ โรงเรียนแม่กืดหลวง

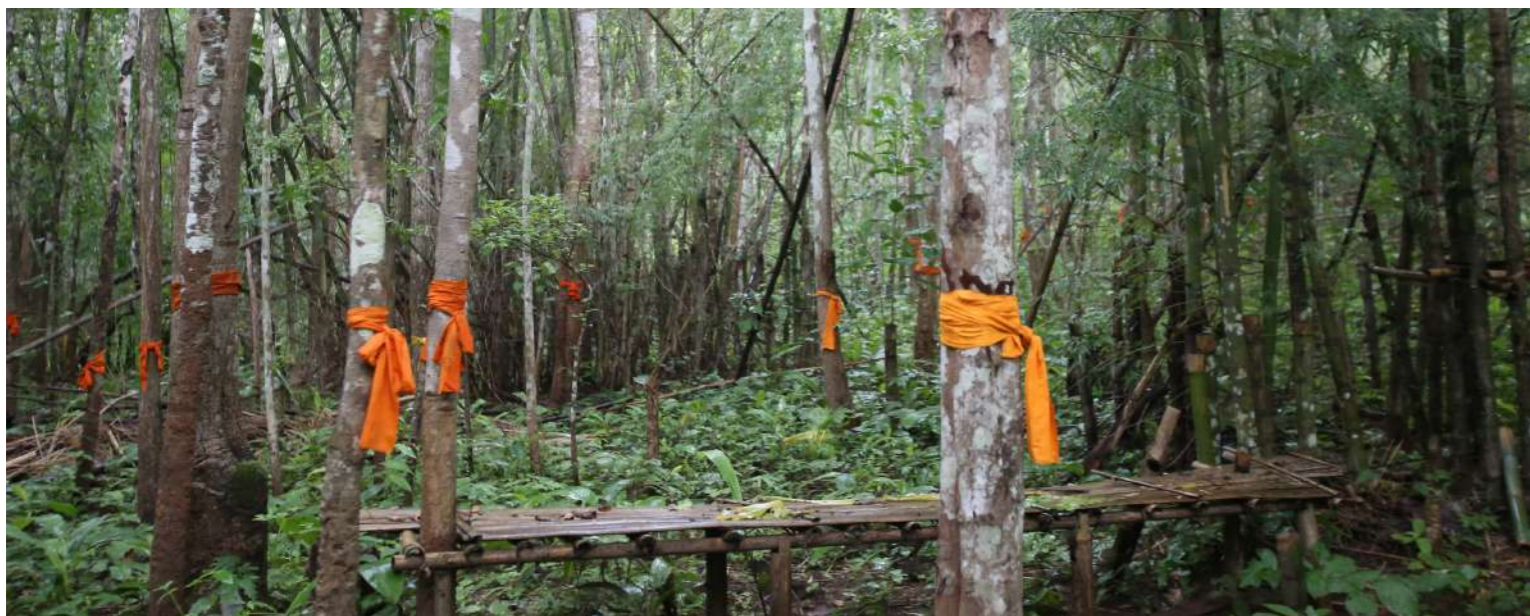
ป่าชุมชนบ้านต่อแพ ต.แม่เงา อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน รางวัลป่าชุมชนชนะเลิศระดับประเทศ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘

ความเป็นมา

ชุมชนบ้านต่อแพ อยู่ห่างจากตัวอำเภอขุนยวมประมาณ ๕ กิโลเมตร หมู่บ้านติดเขตป่าซึ่งตั้งอยู่ ที่ราบเชิงเขา แบ่งเป็นที่อยู่อาศัย ๔๐๐ ไร่ พื้นที่ป่าชุมชนประมาณ ๑,๑๗๐ ไร่ ก่อนจะได้ชื่อว่า **“บ้านต่อแพ”** พื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก โดยเฉพาะการทำนา เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้สามารถผลิตข้าวได้มาก แต่ไม่มีเส้นทางคมนาคมลำเลียงข้าวไปจำหน่ายชาวบ้านจึงนำไม้ไผ่มาผูกเป็นแพ เพื่อบรรทุกข้าวไปขายที่เมืองยวม (อำเภอแม่สะเรียง) ผ่านการล่องแพไปตามลำน้ำยวม วิถีชาวบ้านที่มีการ ต่อแพ เพื่อใช้ลำเลียงสินค้าไปจำหน่ายยังที่อื่น ๆ จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้าน **“บ้านต่อแพ”** นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๔ เป็นต้นมา

วิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน **“ชุมชนเข้มแข็ง แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติล้ำค่า พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น กินอาหารปลอดภัย ห่างไกลยาเสพติด วิถีชีวิตพอเพียง วัฒนธรรมยั่งยืน”**

ระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

คนพื้นถิ่นในหมู่บ้านต่อแพส่วนมากเป็นชาวไทใหญ่ มีคนต่างถิ่นและบุคคลถือบัตรบุคคลพื้นที่สูง (พม่า) อาศัยอยู่ด้วย ชุมชนที่นี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมา คือ รับจ้าง ค้าขาย และรับราชการ ชาวชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธและนับถือผี

ประเพณีท้องถิ่นส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากวิถีการทำกิน ธรรมชาติ และศาสนา เช่น ประเพณีปอยขาวยะกู่ (ถวายข้าวใหม่ หลังการเก็บเกี่ยวในรอบปี) ปอยสา่งลอง (บวชเนนภาค ถูกร้อน) สิบชะตาหมู่บ้าน สิบชะตาแม่ น้ำ/ฝาย เป็นต้นชุมชน เน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมทางไทใหญ่

ป่าชุมชนบ้านต่อแพ เป็นป่าดิบเขา มีพืชสมุนไพรกว่า ๒๐๐-๓๐๐ ชนิด ซึ่งรวมถึงพืชผักป่าและสัตว์ป่าหลายชนิด ชุมชนมีรายได้เสริมจากสมุนไพรในป่า ประมาณปีละ ๓๐,๐๐๐ บาท

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น ได้แก่ หมวกสานจากไม้ไผ่ ที่เรียกว่า กูบไต อีตน้ำอ้อย (เครื่องมือที่ใช้คั้นต้นอ้อยเพื่อให้ได้น้ำอ้อย) การสานใบตองตึง นำใบตองตึงมามุงหลังคาและใช้คลุมแปลงปลูกสตอร์วเบอร์รี่ พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชาวชุมชนร่วมกันบวชป่า จัดทำป้ายคติเตือนใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

มีการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เสริมจากนักท่องเที่ยวและโฮมสเตย์ โดยแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในหมู่บ้าน คือ เส้นทางเดินทัพญี่ปุ่น สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒

การดำเนินงานและการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของชุมชน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ชุมชนเริ่มรวมตัวกันดูแลรักษาพื้นที่อย่างจริงจัง กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้จดทะเบียนจัดตั้งป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ หลังจากชุมชนมีมติร่วมกันที่จะดูแลรักษาป่า พร้อมน้อมนำพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้ในการอนุรักษ์ผืนป่า

การดำเนินงานอนุรักษ์ป่าไม้ คณะกรรมการป่าชุมชนของบ้านต่อแพ จะประชุมกันอย่างน้อยเดือนละครั้ง ชาวชุมชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า โดยการจัดเวรยามลาดตระเวนป่า วันละ ๓ คน เป็นหมู่บ้านต้นแบบปลอดการเผาที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันจากไฟป่า โดยชุมชนไม่เผาป่าเพื่อปรับพื้นที่ทำเกษตรในช่วงเวลาที่ทางราชการกำหนด และงดการเผาในที่โล่ง

ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ บ้านต่อแพ ได้รับรางวัลชนะเลิศ การประกวดหมู่บ้านเกษตรปลอดภัยชุมชนสีเขียว ภายใต้โครงการส่งเสริมการผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะมีการจัดทำแผนชุมชนที่ชัดเจนและปฏิบัติเห็นผลเป็นรูปธรรม เช่น การจัดทำกฎระเบียบหมู่บ้าน การห้ามเผาป่าเด็ดขาด หากเผาในพื้นที่ทำการเกษตรต้องทำแนวกันไฟและต้องแจ้งผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการชุดดับไฟป่าของหมู่บ้านก่อนเผา การจัดตั้งศูนย์ระวังป้องกันไฟป่าและหมอกควันในระดับหมู่บ้าน การจัดการความเสี่ยงการ

เกิดไฟป่า การประชาสัมพันธ์สร้างจิตสำนึก การถ่ายทอดองค์ความรู้และการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนกำหนดกฎระเบียบชัดเจน เช่น การอนุญาตให้ขยายการเพาะปลูกเฉพาะในพื้นที่เดิมที่เคยทำ การเพาะปลูกห้ามบุกรุกป่า มีผู้นำที่เข้มแข็ง ชาวบ้านมีความรักใคร่สามัคคีปรองดองกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาการรักษาป่า บนแนวคิดเพื่อการพัฒนาชุมชน มีการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรให้แก่เยาวชน

การรักษาป่าต้นน้ำไว้ ทำให้บ้านต่อแพมีน้ำใช้ตลอดปี อีกทั้งมีการจัดทำระบบประปาภูเขา เพื่อใช้ในหมู่บ้าน มีกิจกรรมพัฒนาชุมชนตลอดปี ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น การบวชป่า ปลูกป่า สร้างฝาย สร้างแนวกันไฟ การควบคุมการเผาขยะมูลฝอย

การดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิด
ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ชาวชุมชนดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพอยู่อย่างพอเพียง จัดตั้งกลุ่มเกษตรปลอดภัย ที่ปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมี มีการจัดตั้งธนาคารขยะ โดยการแยกขยะจำหน่าย และนำเศษอาหารไปทำปุ๋ยหมัก และ EM ผลิตถ่านอัดแท่งจากเศษใบไม้ ทำอิฐบล็อก เพื่อลดการตัดไม้

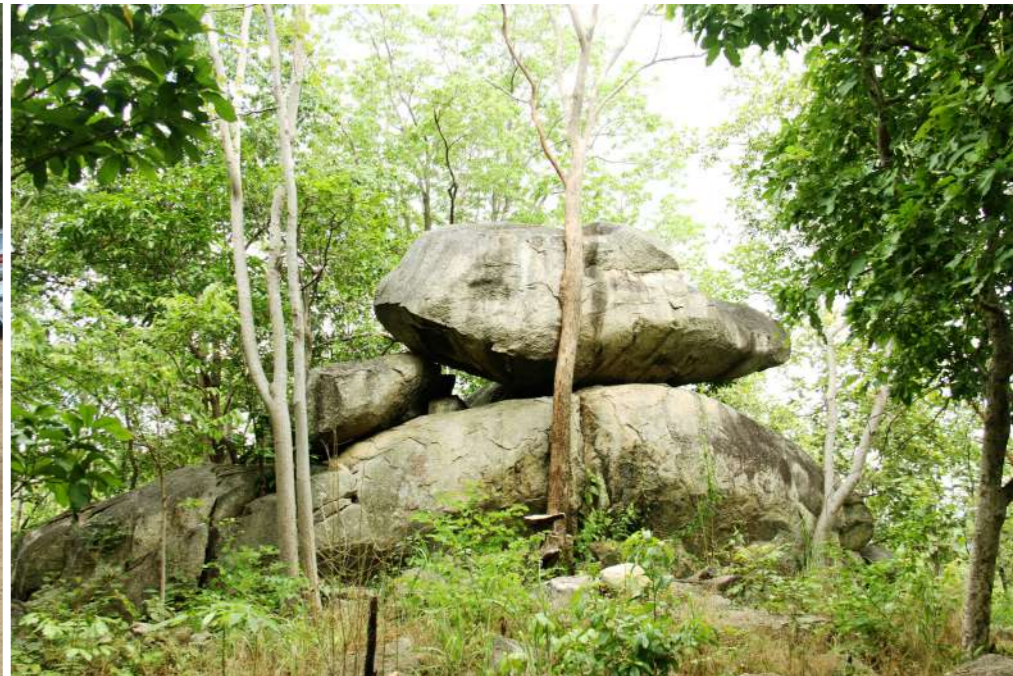
ป่าชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ต.ด่านช้าง อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี
รางวัลป่าชุมชนชนะเลิศระดับประเทศ
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙

ความเป็นมา

ชาวชุมชนบ้านพุน้ำร้อน มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี เชลยศึกชาวลาวเวียง จากนครเวียงจันทน์ ถูกกวาดต้อนไปที่เมืองราชบุรี ส่วนลาวครึ่ง หรือ หลวงพระบางล้านช้าง ถูกส่งไปอยู่ที่เมืองศรีสวัสดิ์ กาญจนบุรี เพื่อเป็นแรงงานที่เมืองหน้าด่านต้านทัพพม่า ต่อมาชาวลาวกลุ่มดังกล่าว ได้แยกย้ายไปอาศัยอยู่ในแถบห้วยขมิ้น และตำบลด่านช้าง ในเขตบ้านวังกุ่ม บ้านนาตาปิ่น บ้านหนองเปาะ บ้านหนองดุม และบ้านพุน้ำร้อนในปัจจุบัน

พื้นที่ที่ชาวลาวครึ่งอพยพมาอาศัย มีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์อย่างมาก มีแหล่งน้ำให้ได้ใช้อุปโภคบริโภค มีพุน้ำร้อนตามธรรมชาติผุดขึ้นมาจากพื้นดินให้ได้ใช้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดทั้งปี

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ หมู่บ้านหนองดุม ซึ่งเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์ ได้เกิดเหตุไฟไหม้ ชาวชุมชนจึงย้ายไปอาศัยยังหมู่บ้านทับกระดาน หมู่บ้านหินโงงน บางส่วนก็มาสมทบที่บ้านพุน้ำร้อน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ หมู่บ้านพุน้ำร้อนเริ่มแบ่งการปกครองโดยแยกหมู่บ้าน ได้รับการอนุมัติจัดตั้งป่าชุมชนจากกรมป่าไม้เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๒

ระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ป่าชุมชนบ้านพุน้ำร้อน เป็นป่าปลูกใหม่อายุ ๑๙ ปี ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยต้นไม้ใหญ่เช่น ไทรทองกลาง ตะคร้อ มะกัก มะค่าโมง ประดู่ ชิงชัน ไม้รวก ต้นไม้พื้นล่าง เช่น กลอย เปราะ เฝื่อนและลูกไม้ชนิดต่าง ๆ จึงส่งผลให้กลายเป็นแหล่งพืชอาหารและสมุนไพร แหล่งหินธรรมชาติ รวมทั้งเป็นจุดท่องเที่ยวที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ เช่น น้ำตกเขาวง อ่างเก็บน้ำเขาวง เป็นต้น

ป่าชุมชนแห่งนี้ สามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน โดยสร้างอาชีพต่าง ๆ เช่น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น มัคคุเทศก์น้อย การขายพืชสมุนไพร และจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากป่าชุมชน

ทั้งนี้ ชาวชุมชนได้จัดทำรายชื่อผู้ใช้ประโยชน์จากป่าอีกด้วย ชาวชุมชนมีความรักใคร่สามัคคี ร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมประเพณีโบราณและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนสนับสนุนการพัฒนาและเผยแพร่การดำเนินงานของชุมชนบ้านพุน้ำร้อน

ชาวชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมต่าง ๆ เช่น ประเพณียกธงสงกรานต์ ประเพณีสวดมนต์ข้ามปี ประเพณีตักบาตรเทโว การร่วมกันทำขนมจีนในงานประจำปี การรวมกลุ่มทำนา การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดพุน้ำร้อน และกลุ่มทอผ้า

การดำเนินงานและการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของชุมชน

พระครูวิสิฐสุวรรณคุณ เจ้าอาวาส วัดพุน้ำร้อน ซึ่งถือเป็นศูนย์รวมใจและศรัทธาของชาวชุมชน ได้เข้ามา มีส่วนในการพัฒนาป่าชุมชนอย่างมาก เช่น การส่งเสริมให้ชาวชุมชนร่วมกันปลูกป่า อนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน รวมทั้ง สร้างจิตสำนึกให้ชาวชุมชนมีใจรัก ตระหนักถึงความสำคัญ ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในอดีตป่าชุมชน ที่มีความอุดมสมบูรณ์ได้ถูกบุกรุกและมีการทำสัมปทาน เหมือนหินแกรนิต จนกลายเป็นเขาหัวโล้น ต่อมาพระครู วิสิฐสุวรรณคุณ จึงหารือกับชาวชุมชนและผลักดันการฟื้นฟู ปลูกป่าใหม่จนกลายเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่มีความสวยงามเช่นในปัจจุบัน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนสำคัญในการ พัฒนาป่าชุมชน ตลอดจนสนับสนุนให้ชาวชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ร่วมกันทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่า ปลูกเสริมป่า สร้างฝายชะลอน้ำ

คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านพุน้ำร้อน ได้แนะนำ ชักชวนให้ชาวชุมชนบ้านพุน้ำร้อนและชุมชนใกล้เคียงดำเนินการ จัดตั้งป่าชุมชน จัดตั้งกลุ่มชุมชนคนรักป่าและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกลุ่มจิตอาสา คือ เพื่อดูแลป่าในพื้นที่ ๕ หมู่บ้าน

เยาวชนในชุมชน ได้รับการอบรมและปลูกฝังในเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและประเพณีวัฒนธรรม ตั้งเดิมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งได้รับการพัฒนาเป็นมัคคุเทศก์ น้อย เพื่อนำเที่ยวในป่าชุมชนและนำชมพิพิธภัณฑ์ชุมชน วัดพุน้ำร้อน อีกทั้งยังช่วยดำเนินการสำรวจการใช้ประโยชน์ จากป่าอีกด้วย

เนื่องจากป่าชุมชนได้รับการฟื้นฟูจนมีความอุดม สมบูรณ์ ทำให้สามารถสร้างอาชีพและกลายเป็นแหล่งทำกิน ให้แก่ชุมชนอย่างทั่วถึง ชาวชุมชนจึงเห็นความสำคัญของป่า และไม่จำเป็นต้องละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดไปทำงานต่างถิ่น ส่งผลให้เกิดความมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชนในทุก ๆ ด้าน อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

การดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิด ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ชาวชุมชนมีวิถีชีวิตที่พอเพียง ได้รับการส่งเสริมให้ใช้ พลังงานอย่างรู้คุณค่าและมีการใช้พลังงานทดแทนในชุมชน

เช่น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ (โซลาร์เซลล์) รวมทั้งได้รับ การส่งเสริมกิจกรรมด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม เช่น การคัด แยกขยะ การรีไซเคิลของที่ไม่ได้ใช้แล้ว ทั้งในครัวเรือนและ บริเวณพื้นที่ป่าชุมชน

๒

ปลูกต้นไม้ในใจเยาวชนคนรุ่นใหม่ หัวใจรักป่า

กิจกรรมค่ายเยาวชนกล้ายิ้ม ดำเนินการโดยคัดเลือกตัวแทนเยาวชนจากป่าชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย อายุระหว่าง ๑๓-๑๕ ปี ที่มีความสนใจในกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือมีประสบการณ์ในชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติหรือชมรมที่เกี่ยวข้อง ทำการคัดเลือกโดยผู้นำป่าชุมชน หรือสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่

ค่ายเยาวชนกล้ายิ้มเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีและถูกต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า เปิดโอกาสให้เยาวชนได้ร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์จากประสบการณ์จริง ได้เรียนรู้เกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากป่า วิธีการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนและป่า ผลกระทบจากการทำลายป่า ปลูกฝังพฤติกรรมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งหวังให้เยาวชนเหล่านี้เติบโตเป็นพลังสร้างสรรค์สังคม ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้และรักษาสิ่งแวดล้อมของชาติอย่างยั่งยืนสืบไป

กิจกรรมค่ายเยาวชนกล้ายิ้มจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ปีละ ๒ ครั้ง ผลการดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๙ มีเยาวชนทุกภาคของประเทศ เข้าร่วมเรียนรู้แล้ว ๑๙ ครั้ง เป็นจำนวน ๑,๕๕๓ คน

ปี ๒๕๕๑ : ครั้งที่ ๑ ค่ายเยาวชนกล้ายิ้ม จากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ณ ป่าชุมชนบ้านหนองรี ต.ท่าตะคร้อ อ.หนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี จำนวน ๖๐ คน

ปี ๒๕๕๒ : ครั้งที่ ๒ ค่ายเยาวชนกล้ายิ้ม ภาคเหนือ และ จ.ราชบุรี ณ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ต.สุเทพ อ.เมืองเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ จำนวน ๙๐ คน

ครั้งที่ ๓ ค่ายเยาวชนกล้ายิ้ม ภาคเหนือ ณ อุทยานแห่งชาติดอยหลวง ต.แม่เย็น อ.พาน จ.เชียงราย จำนวน ๓๐๐ คน

ปี ๒๕๕๓

ครั้งที่ ๔ ค่ายเยาวชนกล้าข้าม ภาคเหนือ
ณ ตะบูนบานริสอร์ท ต.บางขันแตก อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม จำนวน ๑๒๐ คน

ครั้งที่ ๕ ค่ายเยาวชนกล้าข้าม ภาคใต้
ณ ป่าชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง ต.ต้นยวน อ.พนม จ.สุราษฎร์ธานี จำนวน ๘๑ คน

ครั้งที่ ๖ ค่ายเยาวชนกล้าข้าม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ณ สวนเห็ดจิราวุฒิ (บ้านกลางสวน) ต.บึงคล้า อ.เมือง จ.ชัยภูมิ จำนวน ๘๙ คน

ปี ๒๕๕๔

ครั้งที่ ๗ ค่ายเยาวชนกล้าข้าม ภาคกลางและภาคตะวันออก
ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ต.คลองขุด อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี จำนวน ๘๐ คน

ครั้งที่ ๘ ค่ายเยาวชนกล้าข้าม ภาคเหนือ
ณ ป่าชุมชนบ้านสามขา ต.หัวเสือ อ.แม่ทะ จ.ลำปาง จำนวน ๘๒ คน

ปี ๒๕๕๕

ครั้งที่ ๙ ค่ายเยาวชนกล้าข้าม จากป่าชุมชนที่ได้รับรางวัลเยาวชนคนรักป่า
ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้แก่ เยาวชนจาก จ.น่าน จ.ชลบุรี จ.นครพนม และ จ.กระบี่
ณ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติบางปู ต.บางปูใหม่ อ.เมือง จ.สมุทรปราการ จำนวน ๖๐ คน

ครั้งที่ ๑๐ ค่ายเยาวชนกล้าข้าม ภาคใต้
ณ ป่าชุมชนบ้านกลาง ต.บางเตย อ.เมือง จ.พังงา จำนวน ๗๗ คน

ครั้งที่ ๑๑ ค่ายเยาวชนกล้าข้าม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ณ อุทยานแห่งชาติภูพาน ต.ห้วยยาง อ.เมือง จ.สกลนคร จำนวน ๗๓ คน

ปี ๒๕๕๖

- ครั้งที่ ๑๒ ค่ายเยาวชนนกล้ำยืม ภาคกลางและตะวันออก
ณ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติบ้านสองสลึง ต.สองสลึง อ.แก่งจ.ระยอง จำนวน ๘๖ คน
- ครั้งที่ ๑๓ ค่ายเยาวชนนกล้ำยืม ภาคเหนือ
ณ ป่าชุมชนบ้านหนองผูก ต.เปือ อ.เขียงกลาง จ.น่าน จำนวน ๘๑ คน

ปี ๒๕๕๗

- ครั้งที่ ๑๔ ค่ายเยาวชนนกล้ำยืม ภาคใต้
ณ ป่าชุมชนอ่าวอ้ายยอ ต.น้ำตก อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช จำนวน ๘๑ คน
- ครั้งที่ ๑๕ ค่ายเยาวชนนกล้ำยืม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ณ ป่าชุมชนบ้านหนองปลิง ต.โนนสะอาด อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ จำนวน ๗๖ คน

ปี ๒๕๕๘

- ครั้งที่ ๑๖ ค่ายเยาวชนนกล้ำยืม ภาคกลางและตะวันออก
ณ ป่าชุมชนบ้านไค้งตาบาง ต.ท่าไม้รวก อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี จำนวน ๘๕ คน
- ครั้งที่ ๑๗ ค่ายเยาวชนนกล้ำยืม ภาคเหนือ
ณ ป่าชุมชนบ้านลือเด่นพัฒนา ต.เปือ อ.เขียงกลาง จ.น่าน จำนวน ๘๒ คน

ปี ๒๕๕๙

- ครั้งที่ ๑๘ ค่ายเยาวชนนกล้ำยืม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ณ ชูดาปาร์ค รีสอร์ท ต.บ้านค้อ อ.เมือง จ.ขอนแก่น จำนวน ๘๒ คน
- ครั้งที่ ๑๙ ค่ายเยาวชนนกล้ำยืม ภาคใต้
ณ เลตรัง รีสอร์ท ต.ไม้ฝาด อ.สิเกา จ.ตรัง จำนวน ๖๘ คน

๓

เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างเครือข่าย ผู้ที่มีหัวใจและเป้าหมายเดียวกัน

กิจกรรมสัมมนาเครือข่ายผู้นำป่าชุมชน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกัน เพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการป่า ตลอดจนร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนา ป่าชุมชน และแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดพัฒนาการการบริหารจัดการป่าชุมชนที่สอดคล้อง

กับแนวทาง **“ป่ายั่งยืน ชุมชนได้ประโยชน์”** อีกทั้งยังก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนอื่น ที่จะนำไปสู่การรวมตัวเป็นกลุ่มเครือข่ายป่าชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นปราการในการปกป้องผืนป่าของชาติให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

กิจกรรมสัมมนาเครือข่ายผู้นำป่าชุมชน มีกำหนดจัดขึ้นปีละ ๒ ครั้ง ผลการดำเนินงานตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๕๑- ๒๕๕๙ มีการสัมมนาเครือข่ายผู้นำป่าชุมชนรวม ๑๖ ครั้ง มีผู้เข้าร่วมการสัมมนาทั้งสิ้น ๑,๓๐๖ คน

ปี ๒๕๕๑ : ครั้งที่ ๑ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
: ณ ปทุมชนเขาวง ต.วังตะเฒ่า อ.บัวระเหว จ.ชัยภูมิ จำนวน ๘๐ คน

ปี ๒๕๕๒ : ครั้งที่ ๒ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคเหนือ
: ณ ปทุมชนบ้านทาป่าเปา ต.ทาปลาตุก อ.แม่ทา จ.ลำพูน จำนวน ๘๐ คน

ปี ๒๕๕๓ : ครั้งที่ ๓ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคเหนือ
: ณ อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ต.แจ้ซ้อน อ. เมืองปาน จ.ลำปาง จำนวน ๑๐๐ คน
: ครั้งที่ ๔ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคกลางและตะวันออก
: ณ สวนผึ้งคันทรี่ ฮิลล์ รีสอร์ท ต.สวนผึ้ง อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี จำนวน ๑๐๐ คน

ปี ๒๕๕๔ : ครั้งที่ ๕ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
: ณ ปทุมชนบ้านห้วยไร่บุรพา ต.อุบมุง อ.หนองบัวขอม จ.อุดรธานี จำนวน ๖๐ คน
: ครั้งที่ ๖ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคใต้
: ณ ปทุมชนบ้านทุ่งสง ต.เขาใหญ่ อ.อ่าวลึก จ.กระบี่ จำนวน ๘๐ คน

ปี ๒๕๕๕ : ครั้งที่ ๗ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคกลาง
: ณ ปทุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ต.หนองโรง อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี จำนวน ๘๓ คน
: ครั้งที่ ๘ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคเหนือ
: ณ ปทุมชนบ้านมีสุข ต.วังจันทร์ อ.สามเงา จ.ตาก จำนวน ๗๗ คน

ปี ๒๕๕๖ : ครั้งที่ ๙ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคใต้
: ณ ปทุมชนบ้านทุ่งสูง ต.เขาใหญ่ อ.อ่าวลึก จ.กระบี่ จำนวน ๖๓ คน

ครั้งที่ ๑๐ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
: ณ ปทุมชนบ้านโนนใหญ่ ต.ฮีเซ อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ จำนวน ๗๙ คน

ปี ๒๕๕๗ : ครั้งที่ ๑๑ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคกลาง
: ณ ปทุมชนบ้านโค้งตาบาง ต.ท่าไม้รวก อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี จำนวน ๑๐๒ คน

ครั้งที่ ๑๒ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคเหนือ
: ณ ปทุมชนบ้านดวงห้วยเย็น ต.บ้านโฮ้ง อ.บ้านโฮ้ง จ.ลำพูน จำนวน ๘๖ คน

ปี ๒๕๕๘ : ครั้งที่ ๑๓ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคใต้
: ณ ปทุมชนบ้านวังศิลาติเรกสาร ต.เพิ่มพูนทรัพย์ อ.บ้านนาสาร จ.สุราษฎร์ธานี จำนวน ๘๓ คน

ครั้งที่ ๑๔ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
: ณ ปทุมชนบ้านหนองเจริญ ต.ขอนแก่น อ.กุดจับ จ.อุดรธานี จำนวน ๖๔ คน

ปี ๒๕๕๙ : ครั้งที่ ๑๕ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคเหนือ
: ณ โรงแรมธาริน ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ จำนวน ๘๒ คน

ครั้งที่ ๑๖ สัมมนาเครือข่ายผู้นำปทุมชน ภาคกลางและภาคตะวันออก
: ณ โรงแรมลองบีชชะอำ ต.ชะอำ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี จำนวน ๘๗ คน

“เคยทรงเหนื่อยทรงท้อบ้างหรือไม่”

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กราบบังคมทูลถาม

“ความจริงมันน่าท้อถอยอยู่หรือ

บางเรื่องมันน่าท้อถอย

แต่ว่าฉันท้อไม่ได้

เพราะเด็มมันมันสูงเหลือเกิน...”

นสพ.ไทยรัฐ ฉบับวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒

บรรณานุกรม

พรรณไม้ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ. บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน)

พลังแห่งแผ่นดิน นวมินทรมหาราชชา. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (๒๕๕๕). กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.

สังฆธรรมแห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. (๒๕๕๖). กรุงเทพมหานคร. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

เสด็จประพาสต้นมาเป็นโครงการพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๐๒ - พ.ศ. ๒๕๑๘. (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ สำนักพระราชวัง.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ <http://www.rdpb.go.th>

มูลนิธิชัยพัฒนา. <http://www.chaipat.or.th>

สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ กรมป่าไม้. <http://www.cca.chula.ac.th>

สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ กรมป่าไม้. 16 แนวทางการปลูกป่าตามคำพ่อ. http://www.forest.go.th/orip/index.php?option=com_content&view=article&id=448&Itemid=486&lang=th

สำนักพระราชดำริและกิจการพิเศษ กรมป่าไม้. <https://web.ku.ac.th/king72/2542-09/res02.html>

คณะผู้จัดทำ

บริษัท ผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน)

1. นางบุญทิวา ต่านคมสถิต ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่
2. นายศุภชัย พจน์พานิช ผู้จัดการส่วนอาวุโส ส่วนกิจกรรมสังคม
3. นางสาวธัญพร ตันวานิชกุล ส่วนกิจกรรมสังคม
4. นางสาวฉมาภรณ์ พันธรัักษ์ ส่วนกิจกรรมสังคม

